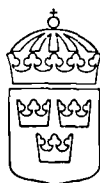

Regeringens proposition

1987/88: 109

om urval m. m. till högskoleutbildning

Prop.
1987/88: 109

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 3 mars 1988.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Lennart Bodström

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås nya regler för urval till högskoleutbildning. Betyg från gymnasieskolan och motsvarande vuxenutbildning samt studiefärdighetsprov föreslås utgöra de huvudsakliga grunderna för urval till allmänna och lokala utbildningslinjer. Poäng för arbetslivserfarenhet under minst fem år bör kunna komplettera poängen för provet. Folkhögskoleelever bör kunna antas på grundval av studieomdöme. Vid urval till fristående kurser föreslås den lokala högskolemyndigheten besluta vilka kriterier som skall användas. Beslut om antagning till utbildningslinjer bör även fortsättningsvis kunna överklagas till en särskild nämnd.

I propositionen föreslås också vissa mindre förändringar när det gäller behörighet för högskoleutbildning.

Den nya antagningsordningen föreslås träda i kraft vid antagningen inför höstterminen 1991.

Utdrag ut protokoll vid regeringssammanträde den 3 mars 1988

Närvarande: statsministern I. Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdson, Hjelm-Wallén, Peterson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Johansson, Hultström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén

Föredragande: statsrådet Bodström

Proposition om urval m. m. till högskoleutbildning

1 Inledning

Regler för behörighet, urval och antagning till högskoleutbildning har i sina grunddrag varit gällande sedan högskolereformen 1977. Förändringar har gjorts åren 1979 och 1980. En beskrivning av nu gällande bestämmelser bör fogas som bilaga 1 till protokollet i detta ärende.

Hösten 1983 tillkallade min företrädare, statsrådet Hjelm-Wallén, efter bemyndigande av regeringen den 18 augusti 1983, sakkunniga för att göra en översyn av reglerna. De sakkunniga antog namnet tillträdesutredningen.

Utredningen överlämnade i november 1985 betänkandet (SOU 1985:57) Tillträde till högskolan jämte rapporten (SOU 1985:59) Prov för urval till högskolan. En sammanfattning av utredningens förslag bör fogas som bilaga 2 till protokollet.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanfattning av remissyttrandena bör fogas som bilaga 3 till protokollet. Vidare har ett antal skrivelser från myndigheter, organisationer och enskilda kommit in som rör frågor som jag nu behandlar.

2 Allmänna utgångspunkter

2.1 En tillbakablick

Långt fram i tiden anordnade universiteten inträdesprov som villkor för att få påbörja högre studier. De som avlagt avgångsexamen från läroverk blev först år 1864 berättigade att utan ytterligare prövning skrivas in för akademiska studier. Studentexamen, som denna avgångsexamen sedermera kom att kallas, var också en förutsättning för studier vid andra högre utbildningsanstalter, t. ex inom de medicinska och tekniska områdena.

Utbildning vid vissa andra utbildningsanstalter likställdes år 1953 med studentexamen vid antagning till universitet och högskolor. Redan dessförinnan hade det dock varit möjligt att få dispens från examenskravet. År 1969 inleddes en försöksverksamhet som innebar att det blev möjligt att studera inom vissa ämnesområden vid filosofisk fakultet utan att alla

formella krav på fullständig utbildning från gymnasieskola var uppfyllda. Villkoren var att de sökande fyllt 25 år och varit yrkesverksamma under minst fem år samt att de uppfyllde de krav på förkunskaper som gällde för studier inom resp. ämnesområde.

Under 1960-talet ökade antalet studerande starkt. Samtidigt var det fortfarande så att flertalet högskolor och institutioner själva skötte sin antagning. Reglerna för urval till de linjer som hade fler sökande än utbildningsplatser kom därigenom att tilldra sig ett växande intresse. Det tedde sig orättvist, att bestämmelserna var så olika för utbildningar av samma slag på skilda håll i landet. År 1967 fick det dåvarande universitetskanslersämbetet ansvar för en central antagning till ett stort antal högskoleutbildningar.

I dag är utbildningen vid universitet och högskolor mer omfattande än någonsin tidigare. Antalet sökande till grundläggande utbildning är varje år cirka 100 000 och antalet nybörjare drygt 70 000. Närmare 175 000 personer studerar årligen i högskolan. Den stora ökningen beror delvis på att högskolan efter högskolereformen år 1977 omfattar fler utbildningsanstalter än tidigare. Till bilden hör också att det nu är möjligt att studera under kortare tid och att på olika sätt komplettera sin tidigare utbildning.

De regler för behörighet och urval som tillämpas nu har i sina huvuddrag varit gällande sedan högskolereformen 1977. De erfarenheter som vunnits och de förslag om förändringar som förts fram har legat till grund för tillträdesutredningens överväganden och förslag. Innan jag går in på mina ställningstaganden till dessa förslag vill jag ange några principiella utgångspunkter som är vägledande för min bedömning.

2.2 Några principiella utgångspunkter

Den högre utbildningen är en viktig del av de möjligheter till utbildning, som vi kan erbjuda i vårt land. Tillgång till god utbildning är betydelsefull för varje medborgare. Utbildning är en förutsättning för att var och en skall kunna utnyttja sina inneboende resurser, utveckla sina anlag och intressen och fullgöra en för samhällsgemenskapen värdefull arbetsuppgift. Varje människa har rätt att utvecklas efter sina egna förutsättningar och ambitioner. De villkor som finns för att få ta del av utbildningen vid universitet och högskolor har därför stor betydelse för den enskilda människan och hennes möjligheter. Han eller hon bör kunna välja yrke och väg i livet efter håg och fallenhet snarare än efter tillfälligheter och social bakgrund.

Den enskilde medborgaren kan ha olika önskemål om *när* i sitt liv han eller hon vill skaffa sig kunskap genom högskoleutbildning. Många ungdomar har redan tidigt klart för sig vilken utbildning de vill välja, andra har svårare för att bestämma sig. Andra återigen kommer senare i livet, kanske efter många års yrkesverksamhet, att vilja förbättra sina kunskaper och sin livssituation genom högskoleutbildning. När villkoren för tillgång till högskoleutbildningen utformas, måste därför *den enskildes valmöjligheter* vara så stora som möjligt.

Högskolan har rätt att kräva att *den studerande är väl förberedd* för sina insatser. Studierna i högskolan förutsätter i allmänhet, att den studerande

har kunskaper motsvarande dem som kan inhämtas i gymnasieskolan. Vilka krav på förkunskaper som bör ställas beror på vad högskolestudierna skall omfatta. Den studerande kan ha tillägnat sig dem på skilda sätt, genom utbildning i olika former, genom egna studier eller genom yrkesverksamhet. Kvaliteten i denna förberedelse kan vara avgörande för möjligheterna att klara utbildningen i högskolan. Gymnasieskolan och andra utbildningsformer på motsvarande nivå har ansvaret för den förberedande utbildningen. I sista hand blir det dock *den studerande själv*, som måste ta ansvaret för att förberedelserna är tillräckliga och göra en bedömning av sina möjligheter att klara högskolestudierna.

Den studerande har också rätt att ställa *krav på högskolan*. Den information och vägledning, som högskolan ger om utbildningen och vad den kräver, måste vara så klar och uttömmande som möjligt. Skillnaden mellan gymnasieskolans arbetssätt och högskolans är många gånger stor. Unga studerande kan behöva tränas i att arbeta självständigt med fakta och problemlösningar. De äldre studerande i högskolan kan fordra att deras erfarenheter tas tillvara och kräva en annan studieteknik. En anpassning till de studerande och deras skilda förutsättningar är nödvändig om studerna skall bli framgångsrika.

Efterfrågan på olika utbildningar varierar. När efterfrågan är stor, kommer endast de högst kvalificerade in på utbildningen. När efterfrågan är låg, antas alla som är behöriga och något urval behövs inte. Behörighetskraven blir i det senare fallet ensamma avgörande för vilka kvalifikationer de studerande har.

Inga ovidkommande hänsyn bör tas när behörighetskrav fastställs. De skall spegla de kunskaper och erfarenheter som behövs för att den studerande skall kunna tillgodogöra sig utbildningen. När de studerande möter högskolans krav i utbildningen, skall de kunna förstå och acceptera behörighetskraven. Behörighetskraven för någon viss utbildningslinje får således inte vara motiverade av det från saklig synpunkt omotiverade önskemålet att få välja studerande ur en så exklusiv grupp av sökande som möjligt.

Behörighetskraven, sökandestrukturen och utbildningsorganisationen är faktorer, som är beroende av varandra. Om förkunskapskraven sätts högt, minskar behovet av urval bland de sökande. Utbildningsorganisationen utsätts därmed också för mindre påfrestningar. Om kraven sätts lågt, ökar påfrestningarna på högskolan och de utbildningsansvariga. En förändring av antalet sökande till en utbildning kan automatiskt medföra en förändring av nivån på de studerandes förkunskaper. Detta utsätter i sin tur utbildningsorganisationen för krav på förändring av utbildningen. I detta sammanhang vill jag understryka att det huvudsakligen är högskolan, som avgör vad som krävs av den studerande för att en genomgången utbildning skall godkännas. Bristande förkunskaper får enligt min mening inte tas till intäkt för att sänka kraven enbart i syfte att den studerande skall klara studierna.

De regler som gäller för att få en utbildningsplats i högskolan måste stå i samklang med de mål för högskolan som lagts fast. Ett av målen för högskolepolitiken är att åstadkomma en *vidgad social rekrytering*. Av de

studier om rekryteringen till högskoleutbildning som utförts i anslutning till studiemedelskommitténs arbete (Reuterberg och Svensson, Studiemedel – medel för jämlikhet?, UHÄ:FoU projektrapport 1987:1) framgår att en stark social selektion sker såväl vid valet av gymnasielinje som vid övergången från gymnasieskola till högskola. På de 3- och 4- åriga linjerna i gymnasieskolan är socialgrupp I klart överrepresenterad samtidigt som socialgrupp III är starkt överrepresenterad på de 2-åriga yrkesförberedande linjerna. Den sociala ojämlikheten fortsätter i valet till högskoleutbildning.

Av de gjorda undersökningarna framgår bl. a. följande. Av två individer med samma studieförutsättningar och samma tidigare utbildning men med olika social bakgrund är det mest sannolikt att individen från den högre socialgruppen väljer en utbildning, som leder fram till den bredaste behörigheten för fortsatta studier eller de mest prestigefyllda yrkena.

Ett medel att vidga den sociala rekryteringen är därför att underlätta övergången till högskolan från de yrkesinriktade linjerna i gymnasieskolan. Samtidigt som det är angeläget att varje individ har en så god grund som möjligt för sin högskoleutbildning är det viktigt att kraven på allmän och särskild behörighet inte utgör i sammanhanget ovidkommande hinder för en sådan övergång. Likaså bör vid urvalet till utbildningarna hänsyn tas till behovet av en vidgad social rekrytering.

Bedömningar i samband med behörighet, urval och antagning till högskoleutbildning är en del av verksamheten i högskolan. Det arbete och de resurser som läggs ner på detta måste ställas i relation till utbildningen i övrigt och till det resultat den ger. De regler som jag nu föreslår för behörighet och urval kommer att gälla för huvuddelen av all högskoleutbildning. Det är viktigt att tillämpningen av dem blir så *smidig som möjligt*. Det bör t. ex. vara möjligt att helt slopa urvalsförfarandet till vissa utbildningar där man redan före ansökningstillfället kan bedöma att platserna räcker till för alla sökande. Detta kan gälla många fristående kurser men också flera allmänna utbildningslinjer.

Jag har nu angett några av de utgångspunkter jag anser viktiga vid mitt ställningstagande till utredningens förslag. I det följande återkommer jag till vad dessa utgångspunkter mera konkret innebär.

Mina förslag i det följande innebär förändringar i det antagningssystem som nu gäller för flertalet utbildningar i högskolan. De särskilda regler som tillämpas för vissa utbildningar, t. ex. de konstnärliga, skall gälla även fortsättningsvis. I många frågor som utredningen behandlat ankommer det på regeringen att besluta. Jag kommer att ange när så är fallet.

3 Behörighet för högskoleutbildning

En sökande till högskolan skall för att bli antagen ha den grundläggande utbildning och den allmänorientering som en fullständig gymnasieutbildning ger. Detta är vad som kallas *allmän behörighet*. Denna behörighet kan också uppnås genom studier i komvux eller på folkhögskola. Sökande som är 25 år och har minst fyra års yrkeserfarenhet har på grund härav allmän behörighet (25:4-regeln). Gymnasieutbildningen eller motsvarande utbild-

ning skall innefatta minst två årskurser svenska och engelska. Den som har behörighet enligt 25:4-regeln skall ha kunskaper motsvarande två årskurser engelska.

Till kraven på allmän behörighet kan läggas krav på *särskild behörighet*. Dessa krav ställs upp särskilt för varje utbildningslinje eller kurs.

Sökande till fristående kurs som har behörighet enligt 25:4-regeln får själv bedöma om han eller hon har de kunskaper som behövs för att genomgå utbildningen (självpövningsrätt). En utförligare redovisning av behörighetskraven finns i bilaga 1.

Mitt förslag: Nuvarande krav på allmän behörighet till högskoleutbildning skall i huvudsak gälla.

Sökande till fristående kurs, som uppnått 25 års ålder och har minst fyra års yrkesverksamhet, får själv bedöma om han eller hon har de kunskaper som behövs för att genomgå utbildningen (självpövningsrätt). Antagningsmyndighet får besluta om självprövningsrätt även för andra kategorier sökande till fristående kurs.

Utredningen har föreslagit att nuvarande krav för allmän behörighet avseende kunskaper i svenska och engelska motsvarande två årskurser på tvåårig linje i gymnasieskolan skärps genom att krav på minst betyget 3 i vartdera ämnet införs. Utredningen har vidare föreslagit att det skall vara antagningsmyndigheten som beslutar om självprövningsrätt skall föreligga för viss kurs eller studerandegrupp.

Remissinstanserna: Många remissinstanser har ställt sig bakom förslaget om skärpning av kravet på allmän behörighet. Några är emellertid kritiska och menar att detta villkor automatiskt kommer att utesluta en betydande del av gymnasieeleverna från högskolestudier. Andra anser att det är bättre att förbättra undervisningen i gymnasieskolan.

Flertalet högskoleenheter, liksom Sveriges förenade studentkårer (SFS) och Centralorganisationen SACO/SR, anser att självprövningsrätten bör tas bort. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) menar att samma krav på dokumentation bör gälla för alla studerande. Landsorganisationen i Sverige (LO) vill ha kvar självprövningsrätten och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) anser att den bör kunna utvidgas till att omfatta även andra grupper.

Skälen för mitt förslag:

3.1 Allmän behörighet

Tillträdesutredningens förslag innebär att de som avslutar sin utbildning på en tvåårig linje i gymnasieskolan och inte har uppnått betyget 3 i svenska och engelska inte utan komplettering av sina kunskaper i dessa ämnen har allmän behörighet till högskoleutbildning.

Alla barn och ungdomar bör i sin utbildning få goda kunskaper i svenska och engelska både med tanke på fortsatta studier och som förberedelse för yrkesverksamhet. Det måste vara grundprincipen. Olika åtgärder har un-

der senare år vidtagits för att stärka undervisningen i svenska. Riksdagen har sålunda ställt sig bakom ett förslag från statsrådet Göransson att öka timtiden i svenska med två stadieveckotimmar på högstadiet i grundskolan (prop. 1984/85:100, bil. 10, UbU 16, rskr. 234). I årets budgetproposition (prop. 1987/88:100, bil. 10, s. 147) har jag föreslagit att medel anvisas för att göra det möjligt att anordna undervisning i svenska i mindre grupper på vissa yrkeslinjer för att därmed stärka kvaliteten i utbildningen.

Sistnämnda förändring ingår som ett led i den försöksverksamhet och det utvecklingsarbete inom gymnasieskolan, som jag denna dag föreslår i propositionen om utveckling av den gymnasiala yrkesutbildningen. I denna föreslår jag att en treårig försöksperiod inleds redan nästa budgetår. Syftet är att förbättra kvaliteten på flera av gymnasieskolans yrkeslinjer och därigenom komma ifrån den skillnad i möjligheter och valfrihet som finns mellan elever som gått en yrkeslinje och elever som gått en mera teoretisk linje. Yrkeslinjerna inom försöksverksamheten blir treåriga.

Alla elever i försöksverksamheten skall få en bredare medborgarkompetens genom ett ökat inslag av allmänna ämnen, varvid bl. a. engelska skall ingå som obligatoriskt ämne.

I nyssnämnda proposition föreslår jag också att intagningen till de tvååriga ekonomiska och tekniska linjerna upphör fr. o. m. budgetåret 1991/92. Jag anmäler vidare min avsikt att göra en översyn av de fyra återstående tvååriga, icke yrkesinriktade utbildningarna i gymnasieskolan, nämligen musiklinjen, sociala linjen, estetiskt praktiska linjen och konsumtionslinjen.

Av dessa utbildningar har sociala linjen haft den största övergångsfrekvensen till högskolan, bl. a. till olika former av lärarutbildning. Detta förhållande kan dock förändras nu, eftersom den nya grundskollärarytbildningen ställer krav på kunskaper motsvarande tre årskurser i bl. a. svenska. Sociala linjen kvarstår dock som rekryteringsväg till förskollärarytbildningen.

Av vad jag nu har anfört framgår att utbildningen i gymnasieskolan står inför stora förändringar som är ägnade att minska den skillnad i möjligheter och valfrihet som finns mellan elever som gått en yrkesutbildning i gymnasieskolan och dem som gått en mera teoretisk utbildning. Det står inte i överensstämmelse med dessa strävanden att nu lägga fast skillnader i allmän behörighet mellan dem som gått igenom en tvåårig utbildning och dem som gått igenom en tre- eller fyraårig utbildning i gymnasieskolan.

Tillträdesutredningens förslag kan också få den innebörden att studerande från tre- och fyraåriga linjer i gymnasieskolan blir obehöriga för högskolestudier, om de har betyget 1 i svenska och engelska. Det relativa betygssystemet medför att en viss andel elever på dessa linjer inte kan få högre betyg och att de således måste komplettera sin allmänna behörighet. Jag finner detta vara principiellt otillfredsställande.

De elever som har svenska som modersmål kan oftast enligt utredningen läsa och tala svenska tillräckligt väl för att klara högskolestudierna. Bristerna hänförs sig framför allt till förmågan att skriva svenska. Sådana brister har enligt utredningen redovisats för klasslärarytbildningen, journalistlinjen och juristlinjen. Bristerna har emellertid inte uttryckligen hänförts till studerande med de lägsta betygen i gymnasieskolan.

Förmåga att kunna uttrycka sig i skrift är enligt min mening viktig för varje samhällsmedborgare. Vissa utbildningar och vissa yrken ställer särskilda krav i detta avseende. För sådana högskoleutbildningar som grundskollärlinjen, journalistlinjen och juristlinjen ställs numera krav på förkunskaper i svenska motsvarande minst tre årskurser i gymnasieskolan.

Den träning i förmågan att uttrycka sig som den studerande kan få under utbildningen är betydelsefull. Särskilda insatser görs nu i ökad utsträckning inom högskolan för att utveckla de studerandes förmåga i detta avseende. Lärare i svenska språket medverkar t. ex. i juristutbildningen. Sådana åtgärder är betydelsefulla och bidrar säkerligen till att de studerande får en klarare bild av vilka krav som också det framtida yrket ställer. Enligt min mening bör kravet på bättre kunskaper i svenska och engelska således också mötas med åtgärder som tar sikte på den enskilda utbildningens och på yrkets krav. De allmänna behörighetskraven skall enbart spegla den generella grund som skall vara gemensam för alla studerande i högskolan.

Utredningen för fram tanken om en kurs för vuxenstuderande, där tonvikten skall ligga på dels studieteknisk träning, dels diagnos av kunskaper och färdigheter i centrala ämnen – svenska, engelska och övriga förkunskapsämnen. På regeringens uppdrag har Skolöverstyrelsen (SÖ) i samråd med UHÄ belyst förutsättningarna för att anordna en sådan utbildning. SÖ framhåller att det är möjligt att utforma en kurs med det syfte som utredningen har tänkt sig inom den ram som gäller för orienteringskursen för vuxenstuderande inom komvux. Kursen kan enligt SÖ anordnas inom komvux och folkhögskolan och olika modeller kan prövas.

För egen del anser jag att sådana kurser kan fylla en viktig uppgift som förberedelse inför högskolestudier. De bör också kunna bidra till att förhindra framtida studiemisslyckanden hos vuxenstuderande. SÖ bör därför få i uppdrag att medverka till att kurser med sådan inriktning kommer till stånd.

Tillträdesutredningen har framhållit att utländska studerande i många fall har allvarliga studieproblem p. g. a. bristande kunskaper i svenska. UHÄ har nyligen genomfört en undersökning av den reformerade preparandutbildningen i svenska som startade höstterminen 1985 (UHÄ-rapport 1987:16). Denna utbildning är obligatorisk för gäststuderande, men även invandrarstuderande har tillgång till den i mån av plats. Utbildningen avslutas med ett prov av den muntliga och skriftliga språkfärdigheten. Av rapporten framgår att en studerande som misslyckas i detta prov kan gå upp i särskild prövning vid en gymnasieskola eller i komvux och få betyget 1 eller 2 och därmed bli behörig för högskolestudier.

Jag anser det angeläget att studerande i högskolan, som inte har svenska som modersmål, har tillräckliga kunskaper i svenska för att tillgodogöra sig utbildningen. Det prov som anordnas i anslutning till preparandutbildningen bör kunna användas som prov även för de studerande som på annat sätt skaffat sig kunskaper i svenska språket. Givetvis bör det också vara möjligt för den studerande att på annat sätt visa sig äga motsvarande kunskaper. Det bör ankomma på regeringen eller den myndighet regeringen förordnar att besluta i denna fråga.

Enligt nuvarande bestämmelser får en sökande som uppnått 25 års ålder och har minst fyra års yrkeserfarenhet själv bedöma om han eller hon har de kunskaper som behövs för särskild behörighet till fristående kurser i vad avser krav på gymnasiebetyg i olika ämnen. Utredningens förslag innebär en utvidgning av denna rätt till att avse även den allmänna behörigheten. Rätten skall dock inte vara generell utan antagningsmyndigheten skall besluta om och när den skall kunna tillämpas.

Självprövningsrätten skall inte uppfattas som någon form av dispens från behörighetskraven utan som en frihet för den sökande att på eget ansvar bedöma om de egna förkunskaperna motsvarar de uppställda kraven. UHÅ har på grundval av uppgifter från universitet och högskolor redovisat övervägande goda erfarenheter av självprövningsrätten.

Enligt min mening har självprövningsrätten stor betydelse för rekryteringen till fristående kurser av äldre studerande med erfarenheter från yrkeslivet och med avsikt att fortbilda sig inom högskolan. Krav på att förkunskaper skall kunna styrkas kan för dem utgöra ett avgörande hinder för att söka till utbildningen. Detta gäller givetvis också de krav på kunskaper i svenska och engelska som ligger i den allmänna behörigheten. Självprövningsrätten har därmed betydelse för en vidgad social rekrytering till högskolan.

Det åliggande för antagningsmyndigheterna att fatta beslut om självprövningsrätt, som utredningen tänker sig, innebär en ökad reglering och därmed en ökad administration i förhållande till i dag. De remissinstanser som förespråkar att lika krav bör gälla alla sökande bör emellertid tillgodose i så måtto att antagningsmyndigheterna, som TCO föreslår, bör kunna besluta om självprövningsrätt även för andra kategorier studerande vid antagning till fristående kurs.

Jag har tidigare berört behörighetsfrågor avseende utländska studerande. Mot bakgrund av vad jag där har anfört bör studerande som inte har svenska som modersmål alltid styrka sina kunskaper i svenska. Någon självprövningsrätt för dem bör alltså inte föreligga.

4 Särskilda behörighetsvillkor

Jag tar nu upp vissa frågor om särskild behörighet som utredningen aktualiserat. Det bör ankomma på regeringen att besluta i dessa frågor. Jag vill emellertid redovisa min uppfattning för riksdagen.

Varje sökande till en utbildning skall för att kunna antas inte bara ha allmän behörighet för högskolestudier utan också uppfylla de krav på särskild behörighet som ställs upp för varje utbildning. Dessa krav gäller i huvudsak kunskaper i ämnen, som den sökande skall ha tillägnat sig i gymnasieskolan eller i motsvarande skolformer. De skall avse sådana kunskaper, som den sökande anses behöva för att kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Kraven på förkunskaper i gymnasieskolämnen uttrycks enligt nu gällande bestämmelser så att den sökande skall ha minst betyget 3, om förkun-

skaperna avser endast ett ämne. Om flera ämnen ingår i kraven, kan det vara tillräckligt med medelbetyget 3 i grupper av dem. Jag delar utredningens och remissinstansernas uppfattning att betyget 3 bör ha uppnåtts i vart och ett av de ämnen som ingår i förkunskapskraven. Detta bör vara huvudregeln. Skälet är inte bara att det innebär en förenkling. Det bidrar också till att understryka vikten av att den sökande förbereder sig väl för utbildningen. Även i fortsättningen bör det dock vara möjligt att i sådana fall där det anses motiverat, låta kravet på betyget 3 avse medelbetyget i flera ämnen.

Det bör också vara möjligt att i undantagsfall ställa krav på högre betyg än 3 i ett enskilt ämne. Avsteg från nu nämnda generella regler bör också kunna göras vid försöksverksamhet. Sådana avsteg synes nödvändiga när det gäller övergången från årskurs 3 av 4-årig teknisk linje till högskoleutbildning enligt de försök med samordnad ingenjörsutbildning som föreslås starta hösten 1988.

Utöver kraven på särskilda förkunskaper finns för tillträde till enstaka utbildningar särskilda villkor som inte enbart kan hänföras till vad utbildningen kräver. Det gäller exempelvis begränsning i fråga om högsta ålder för läkarlinjen och krav på arbetslivserfarenhet för psykologlinjen, SYO-linjen och linjen för personal- och arbetslivsfrågor. Det bör även i fortsättningen vara möjligt att ställa upp sådana villkor som huvudsakligen kan relateras till den yrkesverksamhet som utbildningen avses förbereda för. Jag utgår ifrån att det endast kan bli fråga om enstaka utbildningar och att möjligheterna tillämpas restriktivt, tills ytterligare erfarenheter har vunnits. Jag återkommer till denna fråga i samband med att jag tar upp utvecklingen av behörighets- och urvalsfrågorna i framtiden.

De särskilda behörighetsvillkor som skall gälla för tillträde till en allmän utbildningslinje anges i den utbildningsplan som fastställs och där det huvudsakliga innehållet i linjen beskrivs. I årets budgetproposition har jag förordat att de centrala utbildningsplanerna slopas för huvuddelen av de allmänna utbildningslinjerna. De särskilda förkunskapskraven bör emellertid enligt min mening vara desamma för en allmän utbildningslinje oavsett studiecort. Det är därför nödvändigt att kraven beslutas centralt vare sig utbildningsplan finns eller inte.

5 Urval till allmänna och lokala utbildningslinjer

Urval till flertalet längre utbildningar i högskolan sker i dag på grundval av betyg. Sökande kan, utom till en tredjedel av platserna på varje linje, få tillgodoräkna sig arbetslivserfarenhet. Vid urvalet indelas de sökande i kvotgrupper med hänsyn till den utbildningsbakgrund m. m. de återoppar. Sökande med behörighet enligt 25:4-regeln får tillgodoräkna poäng för högskoleprov. En närmare beskrivning av urvalsreglerna återfinns i bilaga 1.

Mitt förslag: Betyg från gymnasieskolan eller motsvarande utbildning inom vuxenutbildningen samt studiefärdighetsprov skall utgöra de huvudsakliga grunderna för urval till utbildningslinjer. Fördelningen av platserna mellan gruppen för betygsurval och gruppen för provurval skall kunna variera mellan olika utbildningslinjer inom intervallet 1/3 - 2/3. Poäng för minst fem års arbetslivserfarenhet skall kunna komplettera poäng för studiefärdighetsprov. Sökande som uppnått allmän behörighet endast genom studier vid folkhögskola skall kunna antas både inom provurvalet och inom betygsurvalet. Antagningsmyndigheten får möjlighet att på grund av särskilda skäl anta enstaka studerande. Studerande med utländsk förutbildning skall kunna antas även inom betygsurvalet genom en motsvarandebedömning.

Utredningens förslag: överensstämmer huvudsakligen med mitt när det gäller betyg och studiefärdighetsprov som urvalsgrunder. Utredningen föreslår också att högst 15 % av platserna på en utbildningslinje tillsätts på grundval av fri prövning. Poäng för arbetslivserfarenhet bör enligt utredningen ges dels efter 15 månaders arbete, dels efter sju års arbete. Sökande med behörighet från folkhögskola bör antas endast inom provurvalet.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till betyg, prov och fri prövning som urvalsgrunder och tillstyrker därför huvuddragen i det föreslagna urvalssystemet. Några remissinstanser förordar i varje fall på sikt urval som bygger enbart på prov och fri prövning.

Många remissinstanser tillstyrker förslaget till fördelning av platser mellan betygsgruppen och provgruppen. Många universitet och högskolor anser dock att betygsgruppen bör vara större än provgruppen, medan andra remissinstanser anser att provgruppen bör väga över.

Fri prövning tillstyrks av de flesta men olika uppfattningar om gruppens storlek redovisas. Flera myndigheter varnar för subjektivitet och missbruk och andra framhåller vikten av rättssäkerhetsgarantier.

Många är positiva till att arbetslivserfarenhet tillgodoses den sökande vid urval. Flera olika synpunkter på poängberäkningen redovisas, och förslag till förändringar i förhållande till utredningens förslag läggs fram.

SÖ samt många remissinstanser i övrigt, däribland företrädare för folkhögskolorna, deras lärare och elever, förordar att det finns en särskild kvotgrupp för folkhögskoleelever även i fortsättningen.

Skälen för mitt förslag:

5.1 Principerna för urvalet

Inledningsvis har jag angivit att det är nödvändigt att slå fast vilka grunder som skall tillämpas vid urval mellan sökande i de fall när inte alla kan beredas plats på utbildningen.

Betyg har visat sig vara det hittills bästa instrumentet när det gäller att bedöma studiefärdigheten. Denna färdighet måste enligt min uppfattning även i fortsättningen vara en avgörande faktor vid urval till högskolestudier.

Högskoleprovet har använts som ett allmänt studiefärdighetsprov under ett antal år och de erfarenheter som finns av det är goda. De undersökningar som gjorts visar också att det finns ett klart samband mellan resultat av högskoleprov och framgång i högskolestudierna även om sambandet, som utredningen framhåller, oftast är något svagare än för betygen.

Det finns flera skäl för att i större utsträckning än för närvarande låta högskoleprovet komplettera betygen som urvalsgrund. Om gymnasiebetyget blir helt avgörande för ungdomarnas möjlighet att skaffa sig högskoleutbildning, inriktas studierna i gymnasieskolan lätt i första hand på att uppnå ett högt medelbetyg. Detta kan inverka negativt på undervisningssituationen och på samarbetet mellan eleverna i gymnasieskolan. Det kan också medföra, att en elev väljer en studieväg där det är lätt att få ett högt medelbetyg. Vetskapen om att det för varje studerande i gymnasieskolan finns ytterligare en möjlighet att dokumentera sina studiefärdigheter kan ha en positiv inverkan på studievalet och på arbetet i gymnasieskolan.

Studiefärdigheten är inte given en gång för alla utan den kan självfallet utvecklas även efter en avslutad gymnasieutbildning. Också den som inte har fått så höga betyg i gymnasieskolan men som senare har utvecklat sin studiefärdighet bör ha möjligheter att antas till högskoleutbildning. Likaså bör sådana studerande som på annat sätt än genom gymnasieutbildning skaffat sig behörighet för högskoleutbildning kunna delta i konkurrensen.

Högskoleprovet bör därför enligt min mening kunna användas vid urval till högskoleutbildning i större utsträckning än för närvarande just för att tillgodose de behov som jag nu har redovisat. En andel sökande bör således kunna antas på grundval av betyg och en annan andel på grundval av prov. Dessa andelar bör som utredningen har föreslagit kunna variera mellan olika utbildningar. Hänsyn bör härvid tas bl. a. till innehållet i utbildningen och syftet med den, liksom till efterfrågan från olika grupper av studerande.

Andelarna bör, som utredningen föreslagit, kunna variera mellan 1/3 och 2/3 och det bör ankomma på regeringen eller den myndighet regeringen förordnar att besluta om hur många platser på varje linje som bör tillfalla de skilda urvalsgrupperna. UHÄ har i sitt remissyttrande framhållit att de av utredningen föreslagna ramarna ger möjlighet att inledningsvis, till dess att större erfarenhet vunnits av provets funktion för en större grupp, prioritera betygsurvalet. Det finns enligt min uppfattning anledning att noga följa de erfarenheter som högskoleprovet ger. Det är dock viktigt, att man redan i ett inledningsskede tar hänsyn till såväl de olika krav och förutsättningar som gäller för utbildningarna som den efterfrågan som finns från olika sökandegrupper. De angivna gränserna bör gälla även i ett inledningsskede men det bör vara möjligt att i undantagsfall göra en annan fördelning. Det gäller exempelvis om andelen i förhållande till antalet sökande i de olika grupperna skulle visa sig orimlig.

Liksom hittills bör inom betygsurvalet en indelning göras så att sökande som har gått igenom en treårig utbildning och sökande som har gått igenom en tvåårig utbildning behandlas i skilda kvotgrupper, där platserna fördelas proportionellt i förhållande till andelen sökande. De som i enlighet med

propositionen om utveckling av yrkesutbildningen i gymnasieskolan genomgår en treårig utbildning bör dock inte i detta hänseende skiljas från dem som genomgått tvåårig yrkesinriktad utbildning. Det bör ankomma på regeringen eller den myndighet regeringen förordnar att besluta i dessa frågor.

Till studerande med behörighet från folkhögskola återkommer jag i det följande.

5.2 Högskoleprov

Högskoleprovet har använts sedan 1977 för urval i nuvarande kvotgrupp 4, dvs. huvudsakligen för dem som är behöriga enligt 25:4-regeln. Hittills har provet, som arrangerats två gånger per år, genomförts av omkring 100 000 personer. Deltagarnas utbildningsbakgrund har varierat kraftigt och de har haft en medelålder på drygt 30 år.

Provet mäter allmänna studiefärdigheter och omfattar sex delprov, nämligen ordkunskap, läsförståelse, allmänorientering, tolkning av diagram, tabeller och kartor, kvantitativa resonemang samt studietekniska färdigheter. Proven har av deltagarna bedömts positivt och som relevanta. En studie (SOU 1985:59) som utförts på utredningens uppdrag visar att högskoleprovet mycket väl kan användas på en större studerandegrupp än i dag.

Studien visar att elever från tre- och fyraåriga linjer i gymnasieskolan genomsnittligt presterar bättre resultat på högskoleprovet än elever från de tvååriga linjerna. Dessa skillnader kan enligt min mening, i varje fall delvis, förklaras av att dessa senare elever har en kortare teoretisk utbildning och ofta också sämre studieresultat i grundskolan. Man kan alltså inte räkna med att högskoleprovet, om det genomförs direkt efter gymnasieskolan, skall jämställa elever med nu angivna utbildningsbakgrund. Om de studerande efter sin gymnasieutbildning på olika sätt utvecklar sina allmänna studiefärdigheter bör förutsättningarna för att nå goda resultat i högskoleprovet vara bättre. De har då större möjligheter att delta i konkurrensen om en högskoleutbildning på samma villkor som studerande med annan bakgrund.

Sambandet mellan utbildning och provresultat tyder på att det också finns ett samband mellan social bakgrund och provresultat. Detta samband är dock enligt vissa undersökningar svagare än sambandet mellan betyg och social bakgrund. Det finns enligt studien också ett samband mellan kön och provresultat, som till stor del kan hänföras till skillnader mellan mäns och kvinnors traditionella intressen. De undersökningar som utförts är emellertid begränsade, och det är därför vanskligt att dra några bestämda slutsatser av dem. Jag vill därför i detta sammanhang understryka, att jag anser det viktigt att resultatet av provurvalet fortlöpande följs upp. Det är också angeläget att det fortsatta arbetet med provet inriktas på att så långt möjligt eliminera könsskillnader i provresultatet.

I utredningen diskuteras möjligheterna att utforma och tillämpa ett studiefärdighetsprov som mera direkt mäter förutsättningarna för studieframgång inom skilda utbildningar. Det anses inte rimligt att man bygger upp ett

system som förutsätter en utveckling av specifika prov för alla utbildningar. Utredningen anser emellertid att sådana kan utvecklas på sikt. För att ökad erfarenhet av sådana urvalskriterier skall kunna vinnas föreslår utredningen att speciella urvalsmetoder får användas för en mindre andel, t. ex. högst en tredjedel av platserna på en utbildningslinje. Många remissinstanser har tagit upp denna fråga. Jag återkommer här till i det följande.

Utredningen har föreslagit att högskoleprovet bör kunna genomgå ett obegränsat antal gånger och att resultatet skall vara giltigt i två år. Poängen för provet bör enligt utredningen redovisas i skalan 0,0 – 2,0 poäng. Vidare har utredningen föreslagit att sökande under 25 år med gymnasiebetyg bör få delta i urval på grund av högskoleprov tidigast ett år efter avslutad gymnasieutbildning. Jag delar utredningens uppfattning. Det bör ankomma på regeringen eller den myndighet regeringen förordnar att besluta i dessa frågor.

5.3 Arbetslivserfarenhet

Arbetslivserfarenhet har enligt min mening betydelse för både de studerande och för utbildningen i högskolan. Den kan ge de studerande som kommer direkt från gymnasieskolan ett vidgat perspektiv och förbättra deras möjligheter att välja rätt utbildning och yrke. Genom att det i högskolan finns studerande med erfarenhet från arbetslivet tillförs också högskoleutbildningen kunskaper och erfarenheter från skilda samhällsområden. Det är därför viktigt att högskolan kan rekrytera studerande med sådana erfarenheter. Det är dock inte möjligt att, som LO föreslår, generellt kräva arbetslivserfarenhet som villkor för tillträde till högskoleutbildning. Ett sådant krav skulle innebära alltför starka påfrestningar på arbetsmarknaden men också för de studerande. Däremot bör det liksom hittills vara möjligt att kräva erfarenhet från arbetslivet till vissa utbildningar där sådan är av särskild betydelse.

I likhet med utredningen och flertalet remissinstanser anser jag att vid urval till högskoleutbildning poäng för arbetslivserfarenhet inte skall kunna kombineras med betyg. Däremot bör den kunna kombineras med poäng för högskoleprov. Jag delar UHÄ:s uppfattning att en avsevärd förenkling av urvalssystemet bör kunna uppnås, om poäng för arbetslivserfarenhet endast får tillgodoräknas efter en längre tid. Utredningens önskemål att markera värdet av arbetslivserfarenhet genom att ge ungdomsstuderande poäng efter 15 månaders arbete anser jag inte tillräckligt vägande. Eftersom poäng för högskoleprov inte får tillgodoräknas förrän efter ett år efter avgången från gymnasieskola, kommer ungdomarna ändå så långt möjligt att skaffa sig ett arbete i avvaktan på att få en ny chans att komma in i högskolan. Svårigheterna att få arbete inom skilda regioner i landet får heller inte, som AMS påpekat, medföra att ungdomar från vissa regioner får större svårigheter än andra att komma in på en eftersökt utbildning.

Värdet av att en längre tids erfarenhet tillgodoräknas vid urvalet anser jag däremot obestridligt. Detta kan stimulera äldre sökande med arbetslivserfarenhet att söka till högskolan. Gränsen sju år anser jag dock i likhet med flera remissinstanser för hög. En arbetslivspoäng om 0,5 bör enligt

min uppfattning kunna uppnås efter fem år. Ytterligare arbetslivserfarenhet bör inte ge urvalspoäng. Det bör ankomma på regeringen eller den myndighet regeringen förordnar att avgöra vilka verksamheter som skall tillgodoräknas som arbetslivserfarenhet och vilken omfattning den bör ha för att få tillgodoräknas.

5.4 Antagning av studerande på grund av särskilda skäl

Jag delar utredningens och remissinstansernas synpunkter att det hos en sökande kan finnas unik kompetens, vartill hänsyn inte kan tas vid tillämpning av formella urvalsbestämmelser. Det är viktigt att också en individuell bedömning kan göras av sådana sökande och att plats kan beredas dem trots att formellt angivna meriter inte räcker till. Det kan också röra sig om enstaka sökande till en utbildningslinje som missgynnats av urvalsreglerna eller om handikappade eller andra, som av särskilda skäl är bundna till en utbildningsort.

Vid en sådan prövning bör det vara möjligt att också ta hänsyn till enstaka sökande som åberopar särskilt värdefull arbetslivserfarenhet eller viss utbildningsbakgrund. Det antal platser som bör kunna tillsättas genom den form av särskild bedömning som jag nu förordar kommer att bli mycket litet; på många linjer kan det kanske inte bli fråga om någon. Vid urval till vissa utbildningar kan det å andra sidan finnas anledning att mera generellt beakta sökande med viss utbildningsbakgrund eller viss arbetslivserfarenhet. I sådana fall bör försöksverksamhet med speciella urvalsmetoder startas för att ge erfarenheter för ett ställningstagande till differentierade urvalsregler av mer permanent karaktär. Jag återkommer till denna fråga senare.

5.5 Antagning av studerande med utländsk förutbildning

Sökande med utländsk förutbildning är ingen enhetlig grupp. För utomnordiska gäststuderande gäller att de antas till grundläggande utbildning samtidigt som de antas till preparandutbildning i svenska. Den totala dimensioneringen av preparandutbildningen avgör hur många studerande av denna kategori som kan antas till den grundläggande högskoleutbildningen. Antalet platser är för närvarande 300. Antalet utomnordiska gäststuderande inom varje linje och ort får inte överstiga fem procent av antalet nybörjarplatser.

Till högst tio procent av nybörjarplatserna på grundläggande högskoleutbildning kan dessutom antas sökande med utländsk förutbildning, såsom invandrarestuderande, flyktingar, nordiska studerande och svenskar som studerat utomlands. Utredningens förslag är att dessa sökande skall ingå i den fria prövningen. Min uppfattning är att invandrarestuderande, flyktingar, nordiska studerande och svenskar med utländsk förutbildning i urvalshänseende bör jämföras med sökande med svensk utbildning. En bedömning av deras tidigare utbildning och deras betygsmeriter bör göras och urval mellan de sökande ske i förhållande till vad som krävs för studerande med svensk förutbildning. Givetvis bör dessa studerande också kunna

antas i provurvalet men jag räknar med att det kan vara svårt för dem att hävda sig där, eftersom högskoleprovet i stor utsträckning förutsätter kunskaper om svensk kultur och svenska förhållanden.

Som jag tidigare framhållit bör kravet på goda kunskaper i svenska för dem som inte har svenska som modersmål upprätthållas. Under dessa förhållanden finner jag ingen anledning att förorda att man begränsar antalet studerande inom denna kategori till tio procent. Jag är medveten om att den jämförelse som på detta sätt måste göras kan vara både grannliga och betungande men jag anser det vara utomordentligt viktigt att de kategorier sökande som avses här får en behandling som är likvärdig med den som de får som har svensk förutbildning. Detta gäller naturligtvis särskilt barn till svenskar som arbetar utomlands. Dessa kan ha svårt att hävda sig i högskoleprovet när de tillbringat många år utomlands. Det är emellertid också angeläget att sökande från våra nordiska grannländer bereds utbildning i Sverige. Det kan innebära problem om antalet sökande blir ovanligt stort som en konsekvens av brist på utbildning i hemlandet. Denna fråga bör emellertid då behandlas inom ramen för det nordiska samarbetet.

Det bör ankomma på regeringen eller den myndighet regeringen förordnar att besluta närmare i frågan om urval för studerande med utländsk förutbildning.

5.6 Urvalsreglerna och snedfördelningen mellan män och kvinnor i högskolan

Könsfördelningen totalt i högskolan är i stort sett jämn. Rekryteringen till olika utbildningslinjer är däremot utomordentligt ojämn. Vid urval till högskoleutbildning har kvotering tidigare använts vid urval till förskollärarutbildning. För närvarande används könskvotering endast vid antagning till idrottslärlärlinjen. I likhet med tillträdesutredningen och merparten av remissinstanserna anser jag inte att könskvotering bör användas generellt. Den bör dock kunna användas som metod att öka representationen för något kön i en utbildning, där detta bedöms som särskilt angeläget.

För att få underlag för ett ställningstagande i denna riktning avser jag att föreslå regeringen att ge UHÄ i uppdrag att närmare undersöka förutsättningarna för och konsekvenserna av former för prioritering av underrepresenterat kön vid antagning till några utbildningar i högskolan.

Utredningens förslag att vid lika poängtal ta hänsyn till könsfördelningen och ge företräde till det underrepresenterade könet anser jag vara ett lämpligt sätt att mer generellt markera ambitionen att minska snedfördelningen.

5.7 Urval för folkhögskoleelever

Folkhögskolan är vid sidan av gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen en väg att uppnå allmän behörighet för högskoleutbildning. Det är viktigt att denna väg finns som ett alternativ för elever, som inte skaffat sig behörighet på annat sätt. En stor del av dem som söker till

högskoleutbildning med folkhögskola som grund har emellertid också gymnasieutbildning. Dessa elever har hittills sett folkhögskolan som en andra chans att komma in i högskolan. Genom högskoleprovet öppnas nu en ny möjlighet för dem. Kvar står emellertid de elever som enbart har folkhögskola som behörighetsgrund.

Jag delar den uppfattning som framförts från vissa remissinstanser att också dessa elever bör ha två möjligheter att antas och således inte enbart vara hänvisade till högskoleprovet. Ett förslag som UHÅ redovisat i sitt remissyttrande och som innebär att sökande med enbart studieomdöme prövas i en undergrupp inom betygsurvalet finner jag överensstämma med detta syfte. Tillsammans med möjligheterna att delta i provurvalet kan förutsättningarna för sökande med enbart studieomdöme från folkhögskola att komma in i högskolan därmed anses jämförbara med vad som gäller för övriga sökande med gymnasial utbildning eller motsvarande.

6 Meritvärdering av betyg

Jag tar nu upp vissa frågor om meritvärdering av betyg. Det bör ankomma på regeringen att besluta i dessa frågor. För riksdagens information redovisar jag min uppfattning.

Nuvarande regler innebär, att betygen i samtliga obligatoriska ämnen i avgångsbetyget räknas in i medelbetyget, oavsett i vilken årskurs ämnet avslutats. Om avgångsbetyget innehåller fler än tio betyg, får de två lägsta betygen räknas bort, om ämnena inte krävs för särskild behörighet. Betyg i frivilligt ämne kan såväl sänka som höja betygspoängen, om det krävs för särskild behörighet. Betyget i idrott får inte sänka medelbetyget. Betyg i ämnen eller från påbyggnadsutbildning, som kompletterats för behörighet, kan sänka men inte höja betygspoängen.

Utredningen föreslår, att – som hittills – de två lägsta betygen får räknas bort vid beräkningen av medelbetyget, om antalet betyg överstiger tio. Betygen i svenska, engelska och matematik samt i de ämnen som ingår i kraven för särskild behörighet får dock inte räknas bort. Vid urval till vissa utbildningar bör viktning av nu nämnda betyg kunna tillämpas. Betyg i frivilligt ämne som krävs för särskild behörighet bör endast kunna höja betygsmedelvärdet. Betyg i idrott bör inte alltid kunna räknas bort. Betyg i ämne som kompletterats för behörighet bör kunna sänka men inte höja betygsmedelvärdet. Betyg från påbyggnadsutbildningar i gymnasieskolan bör läggas ihop med avgångsbetyget vid beräkning av betygsmedelvärdet.

Många remissinstanser stöder utredningens förslag när det gäller sättet att beräkna betygsmedelvärdet. Betyget i idrott bör dock få räknas bort enligt alla som yttrat sig i frågan. Synen på betyg i kompletteringsämnen varierar. SFS menar att både betyg i kompletteringsämne och betyg i frivilligt ämne bör påverka betygsmedelvärdet. SÖ föreslår att betyg i ämne som kompletterats för särskild behörighet både skall kunna höja och sänka betygsmedelvärdet. Landstingsförbundet och SACO/SR framför liknande synpunkter. UHÅ anser att förenklingar i regelsystemet bör eftersträvas i förhållande till utredningens förslag och föreslår att bara idrotts-

betyget får strykas och att inte vare sig kompletteringsbetyg eller betyg i frivilligt ämne bör påverka medelvärdet.

Remissopinionen beträffande viktning är delad bland högskolans företrädare. Många vill inte ha någon viktning alls, andra tillstyrker men vill ha andra principer för viktning. UHÄ anser att viktningen skall göras med utgångspunkt i vad som är väsentligt för den sökta högskoleutbildningen. SÖ vill ta arbetssituationen i gymnasieskolan till utgångspunkt och vikta de tunga ämnena i en gymnasielinje. TCO avstyrker, SAF tillstyrker och SACO/SR vill ha fortsatt utredning med utgångspunkt i antalet timmar i gymnasieskolan. SFS tillråder försiktighet.

För egen del får jag anföra följande. En väsentlig avsikt med en förändring av nu gällande regler är att förenkla dem. Min uppfattning är därför att det medelbetyg som den studerande får i gymnasieskolan bör ligga till grund för betygsurvalet i så stor utsträckning som möjligt utan att allt för många justeringar skall behöva göras.

Jag har inledningsvis angett att ytterligare en utgångspunkt för mina ställningstaganden till utredningens förslag är att den enskildes valmöjligheter bör vara så stora som möjligt och att ett relativt sent yrkesval skall underlättas. En elev i grundskolan skall ha möjlighet att välja studieväg i gymnasieskolan efter intresse och förutsättningar och inte med tanke på vad som är fördelaktigt inför en eventuell framtida högskoleutbildning.

Denna syn leder mig fram till uppfattningen att en studerande som skaffat sig en utbildning som ger behörighet bör ha lika stor möjlighet att komma in på en högskoleutbildning oavsett på vilket sätt han nått den. Konkret innebär detta att betyg i ett ämne som kompletterats för behörighet enligt min uppfattning bör räknas in i betygsmedelvärdet och sålunda kunna både höja och sänka medelvärdet. Utredningen har förslagit en sådan ordning när det gäller meritvärdering av betyg från påbyggnadsutbildning. I den framtida gymnasieskolan med en mera flexibel studieorganisation kan det vara svårt att dra bestämda gränser mellan sådana kompletteringar som avser enskilda ämnen och sådana som avser längre sammanhållna kompletteringskurser. Min lösning bör sammantaget kunna medföra en avsevärd förenkling av sättet att beräkna betygspoängen, något som UHÄ i sitt remissyttrande framhållit vikten av.

Naturligtvis kan det förhållandet att ett kompletteringsbetyg kan höja medelvärdet leda till att benägenheten för taktiska val i gymnasieskolan ökar. Men eftersom högskoleprovet kommer att komplettera betygen som urvalsgrund, vill jag inte ge denna aspekt alltför stor vikt. Den beräkning av medelbetyget som jag nu förordar kan motverka en social selektion, eftersom studerande från lägre socialgrupper oftare väljer en yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan och därför oftare måste komplettera sin behörighet för högskolestudier.

Med hänsyn till de svårigheter vissa elever kan ha i ämnet idrott är jag beredd att medge att betyget i detta ämne får räknas bort från betygsmedelvärdet.

Den mycket splittrade remissopinionen i frågan om viktning manar till försiktighet i en fråga, där erfarenheter saknas. Bland annat kan effekterna av en viktning komma att förtas i ett system, där högskoleprovet används,

och enbart leda till att inträdet i högskolan försenas. En sökande från gymnasieskolan med rätt behörighet men med höga betyg i fel ämnen blir nämligen i större utsträckning hänvisad till högskoleprovet. I ett framtida system med differentierade urvalsregler för olika linjer är det inte uteslutet att särskild hänsyn kan tas till betyg i vissa ämnen. I det fortsatta utvecklingsarbetet med urvalsfrågorna kan också frågan om viktning i någon form tillsammans med andra urvalsfaktorer övervägas.

Deltagarna i komvux utgör en särskild referensgrupp vid betygsställningen, och betygsnormerande prov finns ännu inte. Utredningen menar att sådana prov är en förutsättning för att komvuxstuderande skall få delta i betygsurvalet. SÖ har sedermera redovisat ett regeringsuppdrag i frågan och rapporterar därvid att det är möjligt att konstruera och genomföra betygsnormerande prov. Försöksverksamhet har påbörjats. Enligt min mening är det viktigt att betygen i komvux blir jämförbara med betygen i gymnasieskolan, något som är en förutsättning för att betygsurvalet för olika kategorier sökande skall bli rättvist. Riksdagen har anvisat medel för fortsatt arbete med att ta fram sådana prov (prop. 1986/87:100, bil. 10, s. 82, UbU 11, rskr. 146). I årets budgetproposition har ytterligare en milj. kr. beräknats för detta ändamål (prop. 1987/88:100, bil. 10, s. 95). Studerande från komvux bör därför förväntas kunna delta i betygsurvalet på samma villkor som de studerande i gymnasieskolan.

7 Särskilda urvalsmetoder

Utredningen anser att andra urvalsmetoder som komplement till de föreslagna generella urvalsmetoderna bör få användas för högst 1/3 av platserna på en utbildningslinje. På längre sikt bör urvalsregler kunna utvecklas som är mera anpassade till olika utbildningars krav.

Många remissinstanser är positiva till möjligheterna att använda linje- eller sektorsanpassade urvalsmetoder men några varnar för att urvalssystemet därmed kan bli komplicerat och svårt att överblicka. UHÄ framhåller att det också finns ett värde i att gemensamma urvalsregler gäller för flertalet utbildningar i högskolan.

Särskilda urvalsregler gäller för flera konstnärliga utbildningar där hänsyn kan tas till bl. a. resultat av prov som är avsedda att ligga till grund för en bedömning av den sökandes lämplighet eller fallenhet för den sökta utbildningen. Erfarenheter av urvalsmetoder som mäter kunskaper, färdigheter och egenskaper som kan vara särskilt värdefulla för en utbildning eller ett yrkesområde är härutöver relativt begränsade. Inom arkitektutbildningen antas från och med antagningen inför höstterminen 1987 en tredjedel av de studerande efter särskilda prov som mäter färdigheter av betydelse för utbildningen eller yrket. Karolinska institutet har sedan antagningen inför höstterminen 1986 bedrivit försöksverksamhet vid antagningen till läkarutbildningen. Verksamheten avser tio nybörjarplatser och är avsedd att främja rekryteringen till forskarutbildningen och att stärka sambandet mellan biomedicinsk grundforskning och klinisk verksamhet. De erfarenheter som redovisats hittills är positiva och institutet är därför intresserat av att, med ledning av utländska erfarenheter, också

påbörja en försöksverksamhet vid antagningen till den ordinarie läkarutbildningen.

Prop. 1987/88:109

Universitetet i Linköping har lagt fram ett förslag om urvalsförfarande till utbildningslinjer vid hälsouniversitetet. UHÄ har i sitt yttrande till regeringen över förslaget närmare utvecklat förutsättningarna för att en försöksverksamhet skall komma till stånd. UHÄ pekar på de svårigheter som finns när det gäller att definiera urvalskriterierna i förhållande till utbildningen och det framtida yrket. Det är enligt UHÄ mycket angeläget att dessa kan tjäna som information och vägledning för de sökande så att man inte riskerar godtycke vid urvalet. Användningen av intervjuer och liknande innebär enligt UHÄ subjektiva inslag i antagningen. Möjligheten att kontrollera dessa inslag bör belysas och utbildning av intervjuare och bedömare övervägas.

Jag anser att UHÄ i sitt yttrande angett några viktiga utgångspunkter för en försöksverksamhet. På sikt bör erfarenheter av försöksverksamhet med linjespecifika prov kunna ge erfarenheter till grund för ställningstagande till frågan om användningen av sådana urvalsinstrument i större omfattning. Det vetenskapliga råd som jag anser bör inrättas för högskoleprovet bör ha inseende också över försöksverksamhet av detta slag.

Det bör ankomma på regeringen att besluta om försöksverksamhet med särskilda urvalsmetoder.

8 Urval till fristående kurser m. m.

Nuvarande urvalsregler utgår från en kvotgruppsindelning av de sökande efter föregående utbildning och en rangordning av de sökande inom grupperna efter de sökandes prioritering av kurser. Sökande kan antas med förtur efter bedömning av varje sökandes behov av utbildningen, tidigare utbildning och yrkesverksamhet. Lottning får tillämpas.

Mitt förslag: Vid urval till fristående kurs skall urvalskriterierna betyg, tidigare utbildning, högskoleprov och arbetslivserfarenhet användas. Även behov av utbildning och andra av sökanden åberopade särskilda skäl skall kunna läggas till grund för urval. De lokala högskolemyndigheterna beslutar för varje kurs vilka kriterier som skall tillämpas.

Utredningens förslag: Olika urvalskriterier bör användas alltefter kursens syfte. Om syftet är fortbildning eller vidareutbildning, bör längd av och innehåll i arbetslivserfarenheten bli avgörande. Om det är fråga om linjealternativ utbildning, bör betyg eller prov samt eventuell arbetslivserfarenhet vara urvalskriterier. Vid urval till påbyggnadskurser bör högskolemeriter vara avgörande. Utredningen föreslår att högskolestyrelsen bestämmer vilken urvalsgrund som kan användas och eventuellt om olika urvalsgrunder kan användas för samma kurs. Även lottning och förtur kan förekomma. Ett förenklat antagningsförfarande kan användas, när alla sökande till en kurs beräknas kunna antas.

Remissinstanserna: UHÄ föreslår, att urvalsreglerna till fristående kurser helt överlämnas till högskoleenheterna, sedan statsmakterna uttalat en viljeinriktning beträffande vilken hänsyn som bör tas vid urvalet. Flera högskolemyndigheter ställer sig bakom de principer för urval som utredningen redovisar. Däremot är man tveksam till möjligheterna att genomföra dem med hänsyn till kostnaderna. Andra menar att systemet blir administrativt betungande och svårt att förstå och att universiteten och högskolorna i stället borde få fortsätta att utveckla egna modeller för urvalet. De remissinstanser utanför högskolan som yttrat sig över förslaget är i allmänhet inne på denna linje.

Skälen för mitt förslag: Den möjlighet till förtursantagning som föreligger i dag har medfört att universitet och högskolor har börjat utveckla ett system för urval, vilket i princip gör det möjligt att ta hänsyn till sådana faktorer som utredningen angett som kriterier för ett framtida urvalssystem.

Ett förenklat antagningssystem har också börjat användas till kurser, där antalet sökande är begränsat. Jag anser det mycket värdefullt att en sådan utveckling av antagning till fristående kurser nu har kommit igång lokalt. De resurser som budgetåret 1987/88 kan beräknas finnas för fristående kurser uppgår till närmare 300 milj. kr. Det är utomordentligt angeläget att dessa medel används rationellt och att inte administrationen kring antagningen blir onödigt omfattande.

Utbildning i form av fristående kurser skall tillgodose behov av såväl grundutbildning inom vissa områden som fortbildning och vidareutbildning. Behovet av utbildning kan variera mellan skilda delar av landet och även över tid. Samma kurs kan för olika individer fylla olika behov. Universitet och högskolor måste utifrån de utbildningsbehov, som finns i samhället och hos individerna, avgöra vilka kurser som skall anordnas och vilka som skall ha förtur till dem, om inte alla kan beredas plats.

En sökande bör på förhand kunna bedöma vilka förutsättningar som finns för att vederbörande skall bli antagen. I informationen om utbildningen bör därför anges vilka urvalskriterier som tillämpas för varje kurs. Slumpmässiga faktorer som lottning bör helt undvikas i urvalsprocessen.

Riksdagen och regeringen kan uttala sig om prioriteringar när det gäller att fördela resurser för olika kategorier kurser och vilka syften de skall fylla. Sådana uttalanden bör främst kunna göras i anslutning till medelsanvisningen vid den årliga budgetbehandlingen. Beslut om urvalsreglerna kan därefter fattas lokalt i enlighet med de av riksdagen och regeringen uttalade prioriteringarna.

Antagningen till sådana individuella linjer som består av successivt valda kurser görs för närvarande genom att i huvudsak reglerna för urval till fristående kurser tillämpas. En ordning bör finnas även i fortsättningen som innebär att urval till den första kursen på linjen görs med utgångspunkt i de kriterier som tillämpas vid urval till allmänna utbildningslinjer.

Utredningen föreslår att endast beslut om behörighet skall kunna överklagas och att besvärsnämnden för högskoleutbildning avskaffas. Vad gäller beslut om urval till utbildningslinjer menar utredningen att de nya urvalsreglerna kommer att minska behovet av att överklaga beslut. Meritvärderingen och urvalet kommer att göras enligt strikt formaliserade regler, vilket gör att det normalt inte kommer att finnas anledning att överklaga besluten. Den fria prövningen har enligt utredningen så starka individuella inslag att det inte finns förutsättningar att fatta juridiskt bättre beslut än antagningsmyndighetens.

Remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag om rätt att överklaga beslut om behörighet. Olika uppfattningar redovisas när det gäller rätt att överklaga beslut i urvalsfrågor. De som hävdar att besluten skall kunna överklagas åberopar i allmänhet att det är viktigt för den enskilde att få sin rätt prövad. Flertalet har dock inget att erinra mot att besvärsnämnden avskaffas och menar att besluten i stället bör överklagas till regeringen.

Jag delar utredningens och remissinstansernas uppfattning att beslut om behörighet även i fortsättningen bör kunna överklagas. När det gäller urvalet anser jag det viktigt för den sökande att kunna få sin rätt till utbildningsplats i högskolan prövad i två instanser. Rätten att överklaga beslut om antagning till utbildningslinje bör därför finnas kvar. Mitt förslag innebär att urvalet i mindre grad än utredningen tänkt sig bygger på individuella bedömningar. De försök med nya urvalsmetoder som pågår och som kan komma att starta bygger i viss utsträckning på sådana bedömningar. Dessa är svåra att förena med rätt att överklaga urvalsbeslut. Det bör ankomma på regeringen att avgöra om rätt att överklaga beslut i sådana fall går att förena med urvalsmetoderna.

Mitt ställningstagande föranleder inte några förändringar i de bedömningar som gjordes i anslutning till riksdagens ställningstagande till inrättandet av besvärsnämnden (prop. 1980/81:184, UbU 39, rskr. 418) i fråga om vilken myndighet som skall pröva besluten.

10 Kostnader m. m.

Arbetet med konstruktion m. m. av högskoleprovet bedrivs vid pedagogiska institutionen vid universitetet i Umeå. När provens omfattning och betydelse ökar, behöver verksamheten en fastare organisation. Jag föreslår därför att en tjänst som professor i pedagogik, särskilt pedagogiska mätningar, inrättas vid universitetet den 1 juli 1989. Tjänsten bör vara förenad med uppgiften som föreståndare för provverksamheten. Tjänsten finansieras genom att, i samband med anslagsberäkningarna för budgetåret 1989/90, medel beräknas under anslaget samhällvetenskapliga fakulteter, anslagsposten till universitetet i Umeå och motsvarande minskningar görs under anslaget D 1. Universitets- och högskoleämbetet, anslagsposten Högskoleprov samt anslaget B 7. Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet.

I överensstämmelse med utredningens förslag bör ett vetenskapligt råd inrättas för att följa provverksamheten.

Frågor om behörighet, urval och antagning har en styrande effekt på utbildningen och har därmed ekonomiska konsekvenser både för dem som vill studera i högskolan och för högskolan. Kostnaderna för urval och antagning som jag här avser att behandla är således en del av de totala utbildningskostnaderna. Utredningen har beräknat antagningskostnaderna för budgetåret 1984/85 till omkring 40 milj. kr. vilket motsvarar ca en procent av kostnaderna för grundläggande högskoleutbildning.

I det föregående har jag förordat ett nytt urvalssystem för central antagning till utbildningslinjer. Jag förordar däremot inte någon förändring i fråga om ansvaret för antagningen. Den kommer därmed att även i fortsättningen åvila UHÄ och Landstingsförbundets antagningsnämnd för högskoleutbildning.

UHÄ har på regeringens uppdrag i samarbete med statskontoret gjort en förstudie till och beräknat kostnaderna för ett nytt ADB-system. Preliminärt beräknas kostnaderna till ca 22 milj. kr., fördelade på en 4-årsperiod. Eftersom befintlig personal enligt UHÄ:s beräkningar bör kunna delta i arbetet, kan kostnaderna reduceras till sammanlagt 15 milj. kr.

Kostnaderna för den löpande driften har av utredningen bedömts komma att ungefär motsvara nuvarande kostnader. Mina förslag innebär i vissa avseenden förenklingar i förhållande till vad utredningen föreslagit. Således har jag förordat en begränsning av den fria prövningen och av värdering av arbetslivserfarenheten. Å andra sidan har jag räknat med att folkhögskoleeleverna skall utgöra en särskild undergrupp i betygsgruppen. Jag räknar sammantaget med att vissa besparingar skall vara möjliga att göra när det gäller driftskostnaderna centralt. I kommande budgetpropositioner återkommer jag till denna fråga.

I fråga om antagning och urval till fristående kurser räknar jag inte med någon förändring av kostnaderna i förhållande till i dag. Det bör ankomma på styrelserna för universitet och högskolor att göra de avvägningar som behövs.

Jag beräknar de ökade driftkostnaderna för högskoleprovet till drygt 3 milj. kr. Ett engångsbelopp om 500 000 kr. beräknas i anslutning till förändringen. En anmälningsavgift om 100 kr. täcker i dag vissa kostnader för genomförande av provet. Jag anser att en avgift av denna storlek bör tas ut även i fortsättningen. Övriga kostnader för provet bör täckas med statliga medel.

Information och utbildning om beslutade förändringar behövs framför allt för syofunktionärer inom skolväsendet och högskolans studievägledare. UHÄ har beräknat kostnaderna för information och utbildning i anslutning till reformen till 745 000 kr. Med hänsyn till att jag inte föreslår några förändringar när det gäller allmän behörighet och urval till fristående kurser beräknar jag informationskostnaderna till 600 000 kr., varav 200 000 kr. bör anvisas årligen under en 3-årsperiod.

För budgetåret 1988/89 har jag beräknat vissa kostnader för UHÄ:s planeringsarbete under anslaget D 1. Universitets- och högskoleämbetet, anslagsposten 4.

Det nya urvalssystemet för utbildningslinjerna bör träda i kraft vid antagningen inför studier höstterminen 1991. De nya reglerna för urval till kurser jämte förändringarna i behörighetsreglerna bör kunna tillämpas tidigare. Det bör ankomma på regeringen att besluta i frågan.

12 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen
dels föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om behörighet (avsnitt 3),
2. godkänna vad jag har förordat om urval (avsnitt 5 och 8),
3. bemyndiga regeringen att inrätta en tjänst som professor i
enlighet med vad jag har förordat (avsnitt 10),

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om
särskilda behörighetsvillkor,
meritvärdering av betyg,
särskilda urvalsmetoder,
rätt att överklaga beslut.

13 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Nuvarande behörighetskrav

1 Allmänt

För tillträde till grundläggande högskoleutbildning gäller dels krav på *allmän behörighet*, dels för nästan alla utbildningslinjer krav på *särskild behörighet*. Den allmänna behörigheten är gemensam för de flesta av högskolans utbildningar. Den särskilda behörigheten innebär krav på speciella förkunskaper för en viss utbildningslinje eller enstaka kurs.

2 Allmän behörighet

Kraven på allmän behörighet beslutas av statsmakterna. Kraven finns i högskoleförordningens 5 kap. 14–17 §§. I högskoleförordningens bilaga 5 förtecknas de utbildningslinjer för vilka kraven på allmän behörighet gäller.

Allmän behörighet har den som

- ☐ genomgått en fullständig minst tvåårig utbildning i gymnasieskolan eller annan likvärdig utbildning (Till utbildningar som bedöms som likvärdiga hör bl. a. motsvarande utbildning i komvux och sådan tvåårig utbildning i folkhögskola som bygger på genomgången grundskola.) och
- ☐ har kunskaper i svenska och engelska som motsvarar slutförd lärokurs om minst två årskurser i gymnasieskolan
eller
- ☐ är minst 25 år och har minst fyra års arbetslivserfarenhet och
- ☐ har kunskaper i engelska som motsvarar slutförd lärokurs om minst två årskurser i gymnasieskolan och
- ☐ är svensk medborgare eller är bosatt i Sverige och har bosatt sig här i annat syfte än att studera
eller
- ☐ har minst 11-årig avslutad skolutbildning som normalt slutförs tidigast vid 17 års ålder, eller på annat vis är behörig för högskolestudier i det land där han/hon fått skolutbildning och
- ☐ har kunskaper i engelska som motsvarar slutförd lärokurs om minst två årskurser i gymnasieskolan och
- ☐ har vissa kunskaper i svenska (fastställs av UHÄ).

3 Särskild behörighet

Föreskrifter om krav för särskild behörighet anges i utbildningsplanen för resp. utbildningslinje och beslutas av den myndighet som fastställer utbildningsplanen.

Kraven får (högskoleförordningen 5 kap. 20 §) utformas endast med utgångspunkt i vad som betingas av utbildningen. Det vanligaste är att förkunskapskraven avser ämnen och årskurser i gymnasieskolan. Om

kraven avser endast ett ämne skall den sökande ha lägst betyget 3 i detta ämne. Om kraven avser flera ämnen kan krävas antingen lägst betyget 3 i varje ämne eller lägst medelbetyget 3,0 av två eller flera ämnen.

Förkunskapskraven innefattar för vissa utbildningslinjer andra krav: arbetslivserfarenhet, ålder (för läkarlinjen gäller en högsta ålder, 44 år) eller t. ex. krav på normal syn.

När sökande har andra meriter än dem som formellt anges som krav bedömer antagningsmyndigheten om kunskaperna motsvarar de formellt angivna (motsvarandebedömning). Antagningsmyndigheten kan också besluta om dispens från något eller några behörighetskrav.

Sökande till enstaka kurser på grundnivå som är behöriga enligt 25:4-regeln behöver inte dokumentera förkunskaper som krävs för särskild behörighet och som avser kunskaper i ämnen från gymnasieskolan. De får själva avgöra om de har erforderliga förkunskaperna (den s. k. självprövningsrätten).

4 Utbildningslinjer med andra regler

Regler för behörighet och urval för *påbyggnadslinjer* beslutas av den myndighet som fastställer utbildningsplanen.

För en rad *allmänna utbildningslinjer* gäller också att regler för behörighet och urval beslutas av den myndighet som fastställer utbildningsplanen. För dessa gäller som regel av olika skäl inte kravet på allmän behörighet. Bland dessa ingår yrkesteknisk högskoleutbildning (YTH), några förkortade varianter av vissa linjer samt flertalet konstnärligt inriktade utbildningslinjer.

Nuvarande urvalsregler

De nuvarande reglerna för urval återfinns i högskoleförordningens 5 kap. UHÄ har utfärdat tillämpningsföreskrifter till dessa (UHÄ-FS 1977:10–11, senaste ändring i UHÄ-FS 1987:1)

1 Urval till utbildningslinjer enligt normalreglerna

Reglerna beskriver urvalet till utbildningslinjer som tillämpar "normalreglerna" för urvalet. På dessa utbildningslinjer återfinns för närvarande omkring 90 % av utbildningsplatserna på de allmänna utbildningslinjerna samt flertalet lokala utbildningslinjer.

Om det finns fler behöriga sökande än antalet tillgängliga platser till en viss utbildningslinje, måste ett urval göras. De sökande delas in i kvotgrupper efter utbildningsmeriter och arbetslivserfarenhet. Varje sökande får vid meritvärderingen en poängsumma. De sökande inom varje kvotgrupp rangordnas efter poängsummans storlek.

- D 1 Sökande med *högst tre år gamla betyg från tre- eller fyraårig linje i gymnasieskolan*. Poäng ges för betyg. Maximal poäng 5,0.
- D 2 Sökande med *högst tre år gamla betyg från tvåårig linje eller specialkurs i gymnasieskolan*. Poäng ges för betyg. Maximal poäng 5,0.
- 1 Sökande från *tre- eller fyraårig linje i gymnasieskolan* eller motsvarande svensk utbildning (samtliga i grupp D1 ingår också i denna grupp). Poäng ges för betyg och eventuell arbetslivserfarenhet. Maximal poäng $5,0 + 1,7 = 6,7$.
- 2 Sökande från *t tvåårig linje eller specialkurs i gymnasieskolan* eller motsvarande svensk utbildning (samtliga i grupp D2 ingår också i denna grupp). Poäng ges för betyg och eventuell arbetslivserfarenhet. Maximal poäng $5,0 + 1,7 = 6,7$.
- 3 Sökande som har allmän behörighet genom utbildning vid folkhögskola. Poäng ges för studieomdöme och eventuell arbetslivserfarenhet. Maximal poäng $4,0 + 1,7 = 5,7$.
- 4 *Övriga behöriga sökande*, främst de som har allmän behörighet genom ålder och yrkesverksamhet (25:4-regeln). Hit förs även sökande vilkas behörighetsgivande utbildning har betyg som inte går att poängberäkna i grupperna 1–3 (t. ex. betyg med 2- eller 3-gradig betygsskala). Sökande med enbart utländsk gymnasieutbildning ingår också i denna grupp (ej gäststuderande). Poäng ges för högskoleprovet och arbetslivserfarenhet. Maximal poäng $2,0 + 1,7 = 3,7$. Hälften av platserna i kvotgrupp 4 fördelas bland dem som enbart tillhör kvotgrupp 4. Resterande platser fördelas bland samtliga sökandegrupper.
- 5 Sökande med utländsk gymnasieutbildning. Hänsyn tas till gymnasiebetyg. Kvotgrupp 5 omfattar normalt högst tio procent av platserna på ett visst utbildningsalternativ. För sökande med utländsk högskoleutbildning eller yrkesverksamhet finns möjlighet att antas med företräde.

Fördelning av platserna mellan de olika kvotgrupperna

Vid urvalet till varje utbildningslinje/ort avsätts först en tredjedel av platserna till kvotgrupperna D1 och D2 (sökande med högst tre år gamla betyg). Platserna fördelas proportionellt mellan sökande från tre/fyraårig och tvåårig gymnasieskola. Därefter fördelas resterande platser mellan kvotgrupperna 1–4 proportionellt efter antalet sökande i resp. kvotgrupp.

En del sökande har behörighet i mer än en kvotgrupp. Sådana sökande konkurrerar i samtliga dessa grupper. Alla i kvotgrupperna D1 och D2 ingår också i någon av kvotgrupperna 1 och 2.

Man får delta i urvalet inom "direktkvoten" (D1 och D2) om man har ett avgångsbetyg som är utfärdat högst sju terminer före den termin man skall börja på högskolan. Vid antagningen till höstterminen 1988 får betyget vara tidigast från vårterminen 1985. Man kan delta i "direktkvoten" även om man har arbetslivserfarenhet.

Sökande med avgångsbetyg från komvux får sedan höstterminen 1984 inte delta i "direktkvoten". De som har avgångsbetyg från gymnasieskolan som är äldre än tre år eller avgångsbetyg från komvux, kan i vissa fall ändå få tillhöra "direktkvoten". Det gäller t. ex. dem som varit långvarigt sjuka eller som har andra speciella skäl.

Värdering av betyg i kvotgrupperna 1 och 2

Poäng för betyg ges för samtliga betyg i obligatoriska ämnen, oavsett i vilken årskurs ämnet avslutats. Bokstavsbetyg räknas om till sifferbetyg: A, a = 5, AB = 4, Ba = 3, B = 2, Bc, C = 1. Betyg i frivilligt ämne (utökad studiekurs) räknas med om det krävs för särskild behörighet. Om avgångsbetyget omfattar fler än tio betyg enligt detta sätt att räkna får de två lägsta betygen räknas bort. Betyg i ämnen som krävs för särskild behörighet får dock inte räknas bort: Betyg i idrott/gymnastik får räknas bort om det är lägre än medelbetyget. Betyg i ämnen som kompletteras för behörighet kan sänka, men inte höja medelbetyget. Poängen anges med en decimal.

Värdering av studieomdöme i kvotgrupp 3

Studieomdömet från folkhögskolan omräknas till siffervärden enligt följande:

Utmärkt = 4, Mycket god = 3, God = 2, Mindre god = 1.

Om det finns fler än ett studieomdöme i intyget från folkhögskolan, räknas medelvärdet av dem (med en decimal).

Värdering av högskoleprovet i kvotgrupp 4

Högsta poäng för provet är 2,0. Man får delta i provet hur många gånger som helst. Det bästa resultatet räknas. Ett provresultat är giltigt vid anmälan till studier som börjar senast fyra terminer efter provet.

Värdering av arbetslivserfarenhet

För att få poäng måste man ha arbetat (minst på halvtid) i sammanlagt 15 månader. (För den som är behörig enligt 25:4-regeln gäller inte 15-månaderskravet.) Endast arbete efter fyllda 16 år räknas. Kortare arbetsperiod än tre månader i samma anställning (med minst halvtid) räknas inte. Arbete parallellt med studier i gymnasieskolan eller annan motsvarande skola får inte räknas. Den som studerat i kommunal eller statlig vuxenutbildning eller vid folkhögskola får dock räkna arbete parallellt med studier.

Som arbetslivserfarenhet räknas bl. a. arbete i anställning, vård av barn (yngre än tio år) eller annan anhörig, värnpliktstjänstgöring, vapenfri tjänst, arbete i eget företag och praktik. Arbete utomlands får räknas enligt samma regler.

För poängberäkningen gäller följande regler:

- ☐ Arbete som krävs för behörighet ger aldrig poäng.
- ☐ Deltid räknas om till motsvarande kortare tid på heltid (sex månader på halvtid motsvarar tre månader på heltid). All tid läggs ihop, inte enbart jämna tremånadersperioder.
- ☐ För tid upp till 15 månader ges 0,2 poäng per tremånadersperiod.
- ☐ För tid utöver 15 månader ges 0,1 poäng per tremånadersperiod.

Maximalt ges 1,7 poäng, vilket motsvarar tre års arbete på heltid. (Om man t.ex. arbetat halvtid får man maximal poäng efter sex års arbete.)

Urval vid lika poängtal

Om två eller flera sökande till ett utbildningsalternativ har samma poängsumma i en kvotgrupp avgörs rangordningen i första hand efter hur de har prioriterat alternativet. Den som har alternativet som sitt förstahandsval (eller enda val) går alltså före den som valt alternativet i andra hand osv.

Om de sökande inte kan skiljas åt genom den rangordning de angivit för alternativet i sin anmälan tillgrips lottning.

Lottningsgaranti vid maximal poäng

Till vissa mycket eftertraktade utbildningar kan det hända att man inte blir antagen trots att man har maximal poäng (antingen högsta betyg eller högsta poäng för betyg/studieomdöme/högskoleprov jämte arbetslivserfarenhet). Om man på detta sätt blir utan utbildningsplats ("bortlottad") vid två anmälningstillfällen till samma utbildningslinje har man företräde vid det tredje anmälningstillfället.

Företräde

Man kan få företräde till utbildningsplats på grund av starka medicinska eller sociala skäl eller på grund av annan synnerlig omständighet. Sökande som har något av de stora invandrarspråken som modersmål kan få företräde till utbildningslinjer som förbereder för yrkesverksamhet inom samhällsfunktioner med särskilt behov av tvåspråkig personal.

Gäststuderande

Utomnordiska gäststuderande antas enligt en särskild ordning. Antagningen samordnas med ansökan om uppehållstillstånd för de gäststuderande som inte befinner sig i Sverige. Studierna börjar med en särskild preparandutbildning. Varje år reserveras 300 platser för utomnordiska gäststuderande.

2 Urval till utbildningslinjer enligt andra regler

Prop. 1987/88:109

Bilaga 1

Urvalsregler för de utbildningslinjer som inte följer "normalreglerna" för urval beslutas av den myndighet som fastställer utbildningsplanen, dvs. för flertalet allmänna utbildningslinjer av UHÄ. Exempel på sådana linjer är de yrkestekniska högskoleutbildningarna (YTH), *djursjukvårdarlinjen*, *tandhygienistlinjen*, *handels- och kontorslärarlinjen* och *industri- och hantverkslärarlinjen* samt flertalet konstnärliga utbildningslinjer.

3 Urval till enstaka kurser

Vid urvalet till enstaka kurser får sökande antas med förtur efter en bedömning av varje sökandes behov av utbildningen, tidigare utbildning och yrkesverksamhet. Omfattningen av förtursantagningen är inte begränsad.

De sökande som inte antagits enligt förtursregeln fördelas på följande grupper:

Grupp 1 Sökande med minst tvåårig högskoleutbildning

Grupp 2 Sökande som inte har minst tvåårig högskoleutbildning men som har minst 15 månaders arbetslivserfarenhet

Grupp 3 Övriga sökande

De utbildningsplatser som inte tillsatts med företräde fördelas mellan grupperna 1–3 i förhållande till antalet sökande i varje grupp ("proportionell kvotering"). Urvalet inom varje grupp avgörs av hur den sökande prioriterat utbildningsalternativet, dvs. i första hand antas första-handssökande, sedan andrahandssökande etc. I sista hand tillgrips lottning.

Sökande får normalt antas till kurser motsvarande högst 30 poäng per termin eller 60 poäng per läsår.

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1985: 57) Tillträde till högskolan

Kapitel 3 Tillträdesfrågorna före 1977 års reform

Antagning till universitet och högskolor var ett uppmärksammat problem redan på 1950- och 1960-talen. Flertalet högskolor och institutioner skötte själva sin antagning, vilket medförde en mycket stor variation i fråga om urvalsregler. För en del utbildningar var det också svårt att fylla alla nybörjarplatser på grund av att många antagna senare antogs till annan spärrad utbildning. Detta ledde till att det dåvarande universitetskanslersämbetet år 1967 fick ansvaret för en central antagning till ett stort antal högskoleutbildningar.

Innan möjligheten till s.k. konkurrenskomplettering togs bort under 1960-talet tvingades många ungdomar till ett par års studier innan de lyckades bli antagna till önskad spärrad utbildning. Samtidigt var huvuddelen av utbildningen vid de filosofiska fakulteterna ospärrad, vilket medförde en stark ökning av antalet studerande vid dessa fakulteter.

De tillträdesregler som infördes i samband med högskolereformen år 1977 byggde på förslag från kompetensutredningen. Denna arbetade från år 1965 till år 1970. Dess förslag ledde till principbeslut av riksdagen år 1972. På grundval av detta beslut fortsatte utredningsarbetet inom kompetenskommittén, vars förslag låg till grund för riksdagsbeslut år 1975.

Kapitel 4 Efterfrågan på högskoleutbildning

Efterfrågan på högskoleutbildning från de enskildas sida kan inte beräknas eller anges på något enkelt sätt, bl.a. beroende på att många människor har önskemål om utbildning som de av olika skäl inte kan förverkliga. Om förutsättningarna ändras, t.ex. genom ändringar av tillträdesregler, studiesociala villkor, lokalisering etc., kan antalet individer som söker högskoleutbildning ändras. Exempelvis ökade antalet äldre sökande när möjligheterna för äldre att antas till högskoleutbildning förbättrades år 1977. De höjda poängkrav som detta medförde för de yngre ledde samtidigt till att ungdomar numera i ökad utsträckning planerar ett eller ett par års förvärvsarbete före ansökan till högskolan.

Förändringar av olika yngre åldersklassers storlek i befolkningen påverkar antalet sökande till högskolan. Av väsentligt större betydelse är dock gymnasieskolans dimensionering. Dimensioneringen av olika stu-

dieförberedande linjer i gymnasieskolan har stor betydelse för ungdomars behörighet för olika högskoleutbildningar och därmed också för deras benägenhet att söka högskoleutbildning. Den naturvetenskapliga linjen har en central ställning i detta avseende, dels genom att den ger behörighet för en mycket stor del av högskolans utbildningar, dels därför att elever från denna linje i högre grad än elever från någon annan linje fortsätter till högskolan. En fortsatt minskning av antalet elever på naturvetenskapliga linjen kan tänkas medföra problem för rekryteringen till bl.a. civilingenjörsutbildningarna.

Arbetsmarknaden på sikt för olika högskoleutbildade är svår att förutse. Samtidigt påverkar aktuella brist- och överskottstendenser i hög grad antalet sökande till motsvarande utbildningar. Härigenom föreligger stora risker för oönskade svängningar i antalet sökande. Under den närmaste tioårsperioden kan en låg efterfrågan på många kategorier av högskoleutbildade verka återhållande på tillströmningen till högskolan. Stora pensionsavgångar av högskoleutbildade födda under 1940-talet kan emellertid leda till ett stort ersättningsbehov av högskoleutbildade efter år 2000. Strukturella förändringar på arbetsmarknaden, t.ex. krav på en höjd kunskapsnivå för olika grupper, får konsekvenser för högskolan som är svåra att förutse.

Det är inte möjligt att på sikt och mera precist förutse utvecklingen i fråga om antalet sökande till olika utbildningar. Utifrån hittillsvarande erfarenheter kan vi emellertid utgå från att såväl dimensioneringen som de enskildas efterfrågan kommer att ändras för många utbildningar. Det är angeläget att tillträdesreglerna utformas så att de fungerar även vid sådana förändringar. Täta ändringar av tillträdesreglerna bör undvikas med tanke på de sökande. Om en ändring görs för en utbildning får den som regel effekt först på längre sikt. Detta måste ses i relation till att antalet sökande till olika utbildningar av och till kan förändras snabbt.

Kapitel 5 Erfarenheter av tillträdesreglerna efter år 1977

Redan innan vi började vårt arbete hade UHÄ påbörjat flera utvärderingar av de nya tillträdesreglerna. Vi har kunnat utnyttja UHÄ:s studier för vårt arbete. Vi har även kunnat bygga på ett flertal lokala undersökningar som belyst bl.a. sambanden mellan tillträdesreglerna och senare studieresultat.

Det finns ett stort antal undersökningar som påvisar tydliga samband mellan de studerandes förkunskaper och senare studieresultat i högskolan. Skillnaderna i studieresultat är dock som regel inte stora. Det beror dels på att alla studerande uppfyller de uppställda behörighetskraven och således skall kunna klara utbildningen, dels på att det finns många andra förhållanden som påverkar studieresultatet. De senare förhållandena — ändrade yrkesplaner, studiesociala problem m.m. — "överskuggar" de samband som uppenbarligen finns mellan förkunskaper och studieresultat.

För några tiotal av högskolans totalt ca 120 allmänna utbildningslinjer har vi tagit del av undersökningar som visar på problem med de stude-

randes förkunskaper. Problemen kan sättas i samband med de formella behörighetskraven. Dessa problem rör i huvudsak bristande förkunskaper och färdigheter i svenska, engelska, matematik, fysik och kemi. Studerande med betyg från komvux har i flera fall visat sig ha sämre kunskaper än studerande från gymnasieskolan med samma betyg. Äldre studerande har i många fall klarat studierna bra och haft fördelar av sina yrkeserfarenheter. Äldre har å andra sidan oftare än de yngre haft problem i studierna genom bristande förkunskaper eller därför att de har haft svårt att hinna med studierna på grund av arbete, familj, etc.

Kunskaper i svenska och engelska ingår i den allmänna behörighet som i princip alla studerande skall ha. Nuvarande behörighetsregler ger emellertid formell behörighet även till studerande som har kunskaper i svenska och engelska som i praktiken är otillräckliga för högskolestudier.

Dagens regler för urval bland behöriga sökande är krångliga att förstå för de sökande och har tekniskt sett svåröverskådliga egenskaper. Detta gäller särskilt kvoteringsystemet med den proportionella kvoteringen. Sökande i kvotgrupper med få sökande får ingen chans att bli antagna oberoende av hur goda meriter de har.

De nya tillträdesreglerna år 1977 medförde att äldre sökande premierades genom tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet och genom den särskilda kvotgruppen för s.k. 25:4-behöriga. Detta medförde dels en ökad betygskonkurrens bland yngre sökande, dels att medelåldern bland de antagna steg. Det sistnämnda gällde främst utbildningar med hård konkurrens om platserna, medan effekten var mindre för utbildningar med måttlig konkurrens.

Under åren 1980-1982 gjordes mot bl.a. denna bakgrund ett flertal mindre förändringar av urvalsreglerna. Dessa innebar bl.a. att minst en tredjedel av platserna på varje utbildning skulle tilldelas sökande med högst tre år gamla betyg från gymnasieskolan, att föreningsmeriter inte längre tillgodoräknades och att den maximala poängen för arbetslivserfarenhet sänktes. Dessa förändringar har medverkat till att andelen yngre antagna har ökat något.

Genom att all grundläggande högskoleutbildning sedan 1979 i princip har antagningsbegränsning har gymnasiebetygen fått en större betydelse för möjligheterna att påbörja högskoleutbildning än de synes ha haft någon gång tidigare. Detta har medfört en av många omvittnad betygshets inom gymnasieskolan. Behörighets- och urvalsreglerna kan också utnyttjas taktiskt av elever i gymnasieskolan så att de ökar sina chanser att bli antagna. Samtidigt får de emellertid ofta en sämre förberedelse för den högskoleutbildning mot vilken de siktar. Tillträdesreglerna fungerar således inte bra som signalsystem från högskolan till olika grupper av blivande sökande.

Utjämningen av den sociala selektionen vid rekryteringen till högskolan upphörde kring år 1970. Selektionen har sedan ånyo skärpts något, åtminstone bland yngre nybörjare. Högskolereformen innebar i sig en breddad rekrytering för högskolan som helhet. Samtidigt kvarstår emellertid stora skillnader mellan olika delar av högskolan i fråga om social och könsmässig rekrytering.

Betygen kommer för överblickbar tid att vara viktiga vid urvalet. Det är därför angeläget att betyg som är satta vid olika tidpunkter och vid olika skolor är jämförbara. De nuvarande relativa betygen har stor jämförbarhet och relativt god differentieringsförmåga, något som är fördelaktigt vid urvalet. Ett mera målrelaterat betygssystem — där ett visst betyg står för en bestämd kunskapsnivå — skulle öka möjligheten att utforma högskolans behörighetskrav på ett ändamålsenligt sätt. Samtidigt skulle emellertid betygen riskera att bli mindre rättvisande från urvalssynpunkt. Vår utgångspunkt för bedömningen av olika betygssystem har varit de krav som antagningen till högskolan ställer. Behovet att förändra betygssystemet i gymnasieskolan kan givetvis inte bedömas enbart från denna utgångspunkt.

Kapitel 7 Allmänna utgångspunkter

De erfarenheter av tillträdesreglerna som vunnits sedan år 1977 motive-
rar en samlad översyn av reglerna. Denna måste naturligtvis göras inom
ramen för de av riksdagen fastlagda målen för högskolereformen, av
vilka ett var att utjämna den sociala rekryteringen. Vi har emellertid
nödgets konstatera att tillträdesreglerna har ett begränsat inflytande på
den sociala rekryteringen till högskolan, eftersom huvuddelen av selek-
tionen sker inför och i gymnasieskolan.

Tillträdesreglerna består i princip av tre delar: regler för behörighet,
regler för urval och de rent administrativa reglerna för antagningen. Vi
har funnit att denna uppdelning är lämplig även i fortsättningen. Behö-
righetskraven skall gälla oberoende av om det är få eller många sökande,
medan urvalsreglerna endast träder i funktion om antalet sökande över-
stiger antalet platser. Det är väsentligt att både behörighetsregler och
urvalsregler fungerar som "signaler" till dem som planerar att söka till
högskolan.

Utgångspunkterna för konstruktionen av ett nytt tillträdessystem in-
nehåller många motsättningar: mellan önskan att gynna yngre resp.
äldre sökande, mellan önskemål att beakta den sökandes intresse för en
viss utbildning resp. att anta de för varje utbildning lämpligaste sökande,
etc. Som regel sammanfaller kraven för en viss utbildning med kraven
för senare yrkesverksamhet, men även i detta avseende kan motsättning-
ar tänkas.

Jämfört med tillträdessystemen i andra länder är det svenska systemet
ovanligt formaliserat, enhetligt och centraliserat. Detta anknyter till
svensk rättstradition. Även om systemet har många fördelar anser vi att
det är önskvärt att utveckla det i riktning mot större hänsyn till de
enskilda sökandes kvalifikationer och till olika utbildningars särart.
Erfarenheterna från dagens system talar entydigt för att urvalsreglerna
för olika utbildningar bör kunna variera mera än för närvarande. Ett
nytt generellt regelsystem bör ge utrymme för variation i fråga om
urvalsreglernas utformning. På sikt bör det vidare vara möjligt att ut-
veckla urvalsregler som i högre grad anknyter till kraven för olika

utbildningar och yrkesområden, t.ex. i form av särskilda prov, intervjuer m.m. Normalt bör dock samma regler för behörighet och urval tillämpas för en och samma utbildningslinje i hela landet.

De studerandes förkunskaper är väsentliga såväl för den enskildes studieresultat som för kvaliteten i utbildningen. De utvärderingar som vi har tagit del av har tydligt visat att det i vissa fall är befogat att höja förkunskapskraven. Det är naturligt att på olika sätt stimulera att de treåriga studieförberedande linjerna i gymnasieskolan utnyttjas som förberedelse för åtskilliga högskoleutbildningar. För högskolelinjer som i dag främst rekryterar studerande från vissa tvååriga yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan är denna koppling naturlig även i framtiden.

Erfarenheterna har visat att det inte går att undvika ett taktiskt beteende hos elever som är angelägna om att bli antagna till viss högskoleutbildning. Sådana taktiska val av linjer, tillvalsämnen, etc. i gymnasieskolan som får negativa konsekvenser för den enskildes förberedelser för högskoleutbildningen bör motverkas. Samtidigt är det en svår balansgång att på en gång dels premiera de elever, som i skolan skaffat sig de bästa förutsättningarna för högskolestudier, dels inte försvåra för de elever som under eller efter gymnasieskolan ändrar studie- och yrkesplaner. Tillträdesreglerna bör utformas på ett sådant sätt att de stimulerar till från högskolans synpunkt positiva överväganden och beteenden från de blivande studerandes sida.

Det är angeläget att se över nuvarande administrativa ordning för att söka finna bästa möjliga avvägning mellan lokala och centrala inslag. Samtidigt är det alltså angeläget att undvika att samma sökande kan antas till flera utbildningar. Det är också viktigt att öka intresset för och inflytandet över antagningen hos dem som lokalt är ansvariga för olika utbildningar.

Tillträdessystemet bör utformas under så bred politisk enighet som möjligt, så att det kan förväntas i sina huvuddrag gälla under en längre tidsperiod, oberoende av bl.a. skiftningar i riksdagsmajoriteten. Härigenom kan en stabilitet uppnås som är viktig för de enskildas möjligheter att förbereda sig för kommande högskoleutbildning.

Kapitel 8 Behörighet för högskoleutbildning

Kraven för behörighet till en utbildning bör utformas så att alla antagna har goda möjligheter att fullfölja utbildningen. Vi föreslår att nuvarande uppdelning på allmän och särskild behörighet bibehålls, varvid kraven för allmän behörighet skall beslutas av statsmakterna, medan kraven för särskild behörighet skall fastställas i resp. utbildnings- eller kursplan.

Nuvarande principer för de allmänna behörighetskraven bör bibehållas. Alltjämt bör krävas minst tvåårig gymnasieskolutbildning eller motsvarande, t.ex. utbildning vid folkhögskola. Likaså bör även fortsättningsvis de som är 25 år och har fyra års arbetslivserfarenhet ha allmän behörighet under förutsättning att de har kunskaper i svenska och engelska.

För allmän behörighet krävs för närvarande kunskaper i svenska och engelska motsvarande minst två årskurser i gymnasieskolan. Det har

visat sig att studerande med låga betyg i dessa ämnen har otillräckliga färdigheter för högskolestudier. Vi föreslår därför att för allmän behörighet skall krävas kunskaper som motsvarar minst två årskurser i gymnasieskolan med betyget 3 i dessa ämnen. Dessa krav bör gälla för alla sökande, dvs. också för sökande som är behöriga enligt 25:4-regeln. Vissa sökande kan ha tillräckliga kunskaper i svenska och engelska utan att de uppfyller de formella kraven. Vi föreslår att dessa sökande skall kunna dokumentera sina kunskaper genom behörighetsgivande prov i svenska och engelska. Dessa bör inriktas på skriftlig framställning i svenska och läsförståelse i engelska.

Det är inte rimligt för oss att gå in på vilka särskilda behörighetskrav som skall gälla för enskilda linjer i högskolan. Dessa krav måste fortlopande ses över av de ansvariga myndigheterna. Vi anser emellertid att krav på tre årskurser i olika ämnen — främst sådana som kan betecknas som karaktärsämnena för resp. linje — bör kunna införas i större utsträckning än vad som är fallet i dag. Detta gäller även krav i ämnena svenska och engelska. För särskild behörighet bör alltid krävas minst betyget 3 i resp. ämne.

Det finns ett betydande antal linjer där det för särskild behörighet i dag krävs allmän arbetslivserfarenhet eller särskilt värdefull yrkeslivserfarenhet. Även sådana krav bör i framtiden kunna bli vanligare. För vissa utbildningar bör även krav på fysiska förutsättningar och liknande kunna förekomma.

Vi föreslår vissa förändringar av den rätt som i dag finns för sökande med s.k. 25:4-behörighet att själva pröva sin behörighet vid antagning till enstaka kurs. Våra förslag innebär att antagningsmyndigheten skall besluta om när en sådan självprövningsrätt skall få tillämpas för en viss kurs eller en viss studerandegrupp. Självprövningsrätt bör även kunna förekomma när det gäller kraven i svenska och engelska för allmän behörighet.

Kapitel 9 Urval till utbildningslinjer

Grunden för urval måste vara studiefärdigheten. Det mått som hittills visat sig bäst kunna förutsäga framgång i högre studier är betygen. Samtidigt är det starka beroende av betygen som urvalsinstrument, som vi i dag har, olyckligt bl.a. genom att arbetssituationen i gymnasieskolan ibland präglas av jakten på höga betyg. Det kan t.ex. leda till att studier inriktas mot sådana kunskaper och färdigheter som lättast får genomslag vid betygsättningen.

En persons studieförutsättningar är inte en gång för alla givna. De kan påverkas t.ex. genom fortsatta studier eller yrkesverksamhet. Det är därför viktigt att andra instrument, vid sidan av betygen, kan användas vid urvalet. Det instrument som på kort sikt är användbart som alternativ till betygen är det s.k. högskoleprovet, som sedan år 1977 har använts för urval bland sökande med behörighet enligt 25:4-regeln. Provet mäter kunskaper och färdigheter som är viktiga för all högskoleutbildning. De studiefärdigheter som provet mäter kan man påverka genom att skaffa sig bättre studiefärdighet, främst genom ytterligare studier.

De nuvarande urvalsreglerna har ibland kritiserats för att vara alltför mekaniska och för att inte ge något utrymme för mera personliga bedömningar av de sökandes förutsättningar. Samtidigt är det angeläget att inte tynga de formella reglerna med värdering av olika slag av meriter. Vi anser att de mera formellt reglerade bestämmelserna om urvalet måste kompletteras med regler som gör det möjligt att ta hänsyn till speciella meriter och förhållanden som är betydelsefulla för den enskildes studieförutsättningar men som inte rimligen kan värderas inom ramen för de formella reglerna. Också samhälleliga behov av utbildade med viss bakgrund bör kunna vägas in i en sådan friare prövning.

Det är viktigt att reglerna för tillträde till högskolan utformas så att de är enkla att förstå och lätta att tillämpa. Vi har försökt skapa urvalsregler som tar fasta på detta, bl.a. genom att minska antalet urvalsgrupper, garantier etc. Det urvalssystem som vi föreslår kan sammanfattas så här:

- ☐ *Betygsurval*. Poäng för medelbetyg, maximalt 5,0 poäng
- ☐ *Provrural*. Poäng för högskoleprov jämte arbetslivserfarenhet, maximal poäng 2,0 resp. 1,0
- ☐ *Fri prövning*. Friare bedömning av meriter och särskilda förhållanden.

Betygsurvalet grundas på betygsmedelvärdet från gymnasieskolan eller motsvarande skolform. Sökande från två- resp. tre/fyraåriga linjer behandlas var för sig. Betygsurvalet bör normalt omfatta minst en tredjedel och högst två tredjedelar av platserna på varje utbildningslinje (med undantag för de platser som besätts genom fri prövning). Genom att t.ex. låta en hög andel platser tillsättas på grundval av betygspoäng kan man göra det lättare för dem som kommer direkt från gymnasieskolan att antas till sådana utbildningslinjer där det är särskilt angeläget att underlätta direktövergången. Omvänt kan man genom att anta en hög andel i provurvalet prioritera sökande som har arbetslivserfarenhet.

När betygsmedelvärdet räknas ut bör betyg i ämnen som är särskilt viktiga för en utbildningslinje kunna ges större vikt. Sådana betyg skall vart och ett kunna räknas som tre betyg. Det kommer på så sätt att löna sig att i gymnasieskolan satsa på de ämnen som är väsentliga för den högskoleutbildning man är intresserad av. Beslut om viktning skall fattas av den myndighet som fastställer utbildningsplanen för resp. linje.

Så länge betygen används vid urvalet till högskolan är det väsentligt att de är rättvisa på det sättet att det är lika "lätt" att få ett visst betyg oavsett vid vilken skola man går. Ett hjälpmedel för betygsättningen är centrala prov. Det är viktigt att sådana används såväl på de tre/fyraåriga linjerna som på de tvååriga linjerna i gymnasieskolan. Särskilda åtgärder måste vidtas för att betygen i komvux skall bli jämförbara med betygen i gymnasieskolan.

I provurvalet, som således kan omfatta minst en tredjedel och högst två tredjedelar av platserna (med undantag för den fria prövningen), ges poäng för högskoleprov och arbetslivserfarenhet. Alla sökande bör ha rätt att delta i provurvalet. De som gått ut gymnasieskolan får dock vänta ett år innan de får räkna ett provresultat vid urvalet. Genom provurvalet får de som inte kunnat bli antagna på sina betyg en andra chans. För dem

som inte har betyg blir provurvalet den enda möjligheten att bli antagna (vid sidan av den fria prövningen). Det gäller t.ex. sökande som enbart har behörighet från folkhögskola eller som bara är behöriga enligt 25:4-regeln.

Den indelning i kvotgrupper efter behörighetsgrund som tillämpas i det nuvarande urvalssystemet har medfört att vissa kvotgrupper ibland blivit så små att de på vissa utbildningar inte tilldelats någon plats, oavsett hur bra meriter de sökande i kvotgruppen har haft. Detta har varit olyckligt inte minst för sökande från folkhögskolan, som i dag utgör en egen kvotgrupp, vilken i allmänhet är mycket liten. Urvalet bland folkhögskoleeleverna har också komplicerats av att studieomdömena inte varit något bra urvalsinstrument, eftersom nästan alla sökande har de högsta omdömena. Genom våra förslag försvinner dessa nackdelar. Folkhögskolan är en viktig rekryteringsbas för högskolan. Vi bedömer att sökande från folkhögskola kommer att kunna hävda sig väl i det regelsystem vi föreslår.

Möjligheten för alla att bli antagna på ett prov, som man kan genomgå hur många gånger som helst, gör att man kan förbättra sin konkurrenssituation genom att förbättra sin studieförmåga. Provurvalet tjänar också på det sättet ett viktigt syfte genom att beroendet av betygen som det enda och en gång för alla givna måttet på studieförmåga försvinner.

Genom att tillgodoräkna arbetslivserfarenhet vid urvalet vill vi uppnå två syften:

- ☐ Att stimulera ungdomar till ett kortare studieuppehåll mellan gymnasieskola och högskola. På detta sätt kan underlaget för deras studie- och yrkesval breddas.
- ☐ Att ta vara på intresse och förutsättningar för högskolestudier hos yrkesverksamma med en längre tids arbetslivserfarenhet.

De regler för poängvärdering av arbetslivserfarenhet som vi föreslår utgår från dessa två olika syften. Poängsättningen av arbetslivserfarenhet bör ske i två steg. Efter 15 månaders arbete ges ett poängtillskott (0,5 poäng) som läggs till poängen för högskoleprovet. För den som arbetat i minst sju år ges ett ytterligare poängtillskott så att man sammanlagt kan få 1 poäng för arbetslivserfarenhet. Genom att inget poängtillskott ges däremellan uppmuntrar man inte ungdomar att arbeta en längre tid i syfte att meritera sig för utbildning med hård konkurrens.

Arbete som omfattat minst 40 procent av heltid bör ge poäng. Samma poäng bör ges för heltids- och deltidsarbete.

Poäng bör också kunna ges för sådan arbetslivserfarenhet som är särskilt värdefull för den högskoleutbildning man söker. Normalt bör sådan erfarenhet tillgodoräknas vid den fria prövningen, men den bör också vara möjlig att systematiskt poängvärdera för utbildningar där det går att någorlunda väl avgränsa vilka verksamheter som bör räknas som särskilt värdefulla.

Den fria prövningen bör omfatta högst 15 procent av platserna. Utgångspunkten är att den i första hand bör avse sökande som inte kommer till sin rätt med de formella meritvärderingsreglerna. I den fria prövningen bör också ingå sökande med utländsk förutbildning (utomnordiska

gäststuderande antas dock i särskild ordning) liksom handikappade. Den fria provningen bör även omfatta svenskar med utländsk förutbildning. Även andra erfarenheter från utlandet än studier bör kunna beaktas.

Könsfördelningen är fortfarande sned på många utbildningslinjer i högskolan — på hälften av utbildningslinjerna utgör det ena könet mindre än 30 procent av de antagna. Vi avvisar könskvotering som en generell metod för att komma tillrätta med detta problem. När man gör urval till en linje med sned fördelning mellan könen bör man emellertid — när två eller flera sökande har samma poäng — i första hand anta sökande från det underrepresenterade könet. På detta sätt kan en utjämning främjas utan att sökande som tillhör det underrepresenterade könet går före andra med högre poäng.

Våra förslag innebär att reglerna redan på kort sikt kan anpassas till de olika förutsättningar som gäller för olika utbildningslinjer i högskolan. Det gäller t.ex. möjligheten att variera hur stor andel som skall antas i betygs- resp. provurvalet, den fria provningen som gör att man inte är bunden till strikta regler för hur meritvärderingen skall gå till, möjligheten att ge meritvärde åt särskilt relevant arbetslivserfarenhet samt möjligheten att vikta betygen.

Dessutom föreslår vi att antagningsmyndigheterna skall få använda andra urvalsregler än dem som gäller generellt. Upp till en tredjedel av platserna bör utan särskilda beslut av statsmakterna få besättas med hjälp av andra urvalsinstrument. Det kan t.ex. gälla särskilda antagningsprov eller andra urvalsmetoder som kan komplettera de "vanliga" reglerna. På det sättet kan man få erfarenheter av andra metoder, något som på längre sikt kan leda till att allt fler utbildningslinjer får urvalsregler som är anpassade till de förutsättningar som gäller för resp. linje. En sådan utveckling är önskvärd för många utbildningslinjer. Det kommer emellertid att ta tid att utarbeta nya relevanta metoder. Därför föreslår vi ett system som gör det möjligt att successivt gå över till urvalsregler som är bättre anpassade till olika utbildningslinjer.

Kapitel 10 Enstaka kurser

Antagningen till enstaka kurser ägnades relativt ringa uppmärksamhet i 1977 års reform. Regelsystemet utformades med den utgångspunkten att de enstaka kurserna i huvudsak skulle tillgodose behov av fortbildning och vidareutbildning. De har emellertid också kommit att fungera som ett alternativ till linjestudier för dem som inte kunnat tillgodose sina önskemål inom linjesystemet.

Nuvarande urvalsregler bygger på en kvotgruppsindelning av de sökande, rangordning inom kvotgrupperna efter de sökandes prioritering av sökta kurser och i sista hand lottning. Härutöver kan sökande antas med förtur på grundval av en individuell bedömning.

Lottning som urvalsgrund har kommit att tillämpas i större utsträckning än avsett, samtidigt som förtursantagning utnyttjats i mindre utsträckning än vad som förutsattes i förarbetena och som enligt vår mening har varit motiverat.

Urvalsförfarandet är onödigt för en stor del av kursutbudet, eftersom samtliga kvarstående sökande i realiteten kan antas. Detta gäller i första hand många kurser i universitetens utbud. Det bör i dessa fall vara möjligt att med ett enkelt registreringsförfarande — *förenklad antagning* — ta emot samtliga behöriga sökande.

Nuvarande enhetliga urvalsregler är inte anpassade till det skiftande utbudet av enstaka kurser. Olika urvalsregler bör användas beroende på vilka kategorier av sökande som kursen i första hand vänder sig till. Vi har i våra förslag utgått från följande tre huvudsyften:

- ☐ fortbildning och vidareutbildning
- ☐ linjealternativ utbildning
- ☐ påbyggnadsutbildning

Varje kurs rekryterar studerande med ett eller ett par av dessa syften. Olika urvalsregler måste därför ibland användas vid antagningen till en och samma kurs. Lottning bör inte tillgripas när man har möjlighet att på annan grund göra en rimlig rangordning av de sökande.

Urvalet till kurser för fortbildning och vidareutbildning bör bygga på längden av och innehållet i de sökandes arbetslivserfarenhet.

Urvalet till kurser som utnyttjas som alternativ till utbildningslinjer bör så långt möjligt anknyta till vad som gäller för antagningen till jämförbara linjer. Betygsurval och provurval bör göras på i princip samma sätt som vid linjeurvalet. Det är också rimligt att antagningsreglerna till linjealternativa kurser ger de studerande en rimlig förutsättning att planera sina studier genom en "platsgaranti", som är jämförbar med vad som gäller för de linjestuderande. Detta kan åstadkommas genom att studerande som klarat av vissa kurser ges förtur vid antagningen till ytterligare kurser. Denna möjlighet är av särskild betydelse inom det humanistiska området, där allmänna utbildningslinjer i stort sett saknas.

För kurser på påbyggnadsnivå och andra kurser som är forskarrekruterande bör studieresultaten i tidigare högskoleutbildning ha stor betydelse vid urvalet.

Liksom vid antagningen till utbildningslinjer bör sökande kunna antas efter en fri prövning. Härvid bör hänsyn kunna tas till särskilda behov och omständigheter.

Genom ett ökat utnyttjande av förtursantagning kan många av de förändringar vi föreslår åtminstone delvis genomföras redan inom ramen för nuvarande system. Hit hör hänsynstagande till betygsmärter och underlättande av linjealternativa studier. Också förenklad antagning bör kunna genomföras efter beslut vid resp. högskoleenhet.

Kapitel 11 Antagningens organisation

Antagningen till allmänna utbildningslinjer görs, med ett fåtal undantag, av centrala myndigheter, som utnyttjar datorsystem för antagningen. Systemet har kritiserats för att vara alltför mekaniskt och opersonligt och för att den centrala antagningen måste kompletteras med en omfattande lokal reservantagning. Ansökningar måste dessutom inges relativt lång tid före utbildningens start.

Vi har noga övervägt möjligheterna att ersätta det nuvarande centrala systemet med lokal antagning. Vi ser emellertid någon form av nationell samordning som nödvändig, bl.a. för att undvika problemen med dubbelantagning. Vi anser också att ett centralt system är fördelaktigt för de sökande därför att dessa bara behöver sända in en ansökan och att flera studerande kan antas i ett tidigt skede genom att dubbelantagningen begränsas. Inom ramen för det centrala systemet bör emellertid möjligheterna till lokal medverkan utvecklas. Våra förslag ger ökade sådana möjligheter, t.ex. när det gäller utnyttjande av linje- eller områdesspecifika urvalsregler.

Vi vill stärka banden mellan antagningen och utvecklingen av utbildningens innehåll och organisation. Det innebär bl.a. att tillträdesfrågor i ökad utsträckning bör behandlas som en del av utbildningsplaneringen i stort, både lokalt och centralt.

UHÄ bör få i uppdrag att utforma en permanent organisation för högskoleprovet. Ett vetenskapligt råd bör inrättas med uppgift att följa och medverka i utvecklingen av provet.

Hänsyn till de sökande kräver en snabb handläggning av ansökan och i allmänhet en anmälningstidpunkt som ligger så nära utbildningens start som möjligt. Man bör därför överväga att senarelägga sista ansökningsdag för sökande med meriter som är enkla att värdera, t.ex. sökande som bara har betyg.

Kapitel 12 Besvär i tillträdesfrågor

Besvär över antagningsbeslut som fattats av universitet och högskolor anförs enligt nuvarande bestämmelser hos UHÄ. Antagningsbeslut av UHÄ och Landstingsförbundets antagningsnämnd (LFA) kan överklagas hos en särskild besvärsnämnd för högskoleutbildning, som inrättades 1982 för att avlasta regeringskansliet ett stort antal besvärssärenden. Besvär får för närvarande inte anföras mot beslut om urval till enstaka kurs.

Behovet att kunna överklaga beslut om urvalet minskar genom de förenklingar som vi föreslår av urvalsreglerna. Också förutsättningarna att kunna överpröva antagningsbeslut minskar genom den fria prövning som vi föreslår, eftersom en besvärinstans inte kan överblicka alla de överväganden som ingår i den fria prövningen. Vi föreslår därför för all högskoleutbildning att besvär liksom hitintills skall kunna anföras över beslut om behörighet men att besvär inte skall få anföras rörande urvalet.

Vid en felaktig bedömning bör den sökande i första hand försöka få rättelse hos den antagningsmyndighet som fattat beslutet. Besvär över behörighetsbeslut som fattats av universitet eller högskola bör som hitintills anföras hos UHÄ. Med hänsyn till den minskning av det totala antalet besvärssärenden som våra förslag innebär anser vi att en särskild besvärsmyndighet inte längre är motiverad. Besvär bör därför avgöras av regeringen (utbildningsdepartementet).

Information och studievägledning är väsentliga för de enskildas val av utbildning. Kännedom om tillträdesreglerna är särskilt viktig för att göra människor medvetna om möjligheter till högskoleutbildning och för att få dem att förbereda sig för högskolestudier på rätt sätt, t.ex. genom att skaffa sig bra förkunskaper. Vi förespråkar en lokal, mera direkt kontakt mellan högskola och skola. Utöver den syo-personal som finns i skolan och högskolan måste lärare engageras i informationsspridningen. Särskilda grupper kan bildas för kontakter mellan skolan och högskolan vid gymnasieskolor och motsvarande skolformer. För att människor i arbetslivet skall kunna nås med information om högskolestudier är det lämpligt med samarbete med bl.a. fackliga organisationer.

Kapitel 14 Genomförande

Våra förslag innebär så pass stora förändringar vad avser främst urvalet, att det är nödvändigt med en "förvarningstid" för de sökande och en planeringsperiod för högskoleorganisationen. Våra huvudförslag bör därför genomföras tidigast inför höstterminen 1989. Möjligheterna till ett genomförande redan höstterminen 1989 bör belysas närmare i samband med remissbehandlingen av våra förslag. En rad förändringar i linje med våra förslag kan emellertid vidtas redan inom ramen för nuvarande bestämmelser.

Kapitel 15 Kostnader

Genomförandet av våra förslag kommer att medföra engångskostnader bl.a. för att bygga upp nya tekniska system för antagningen och för att informera om de nya reglerna. Vi räknar på kort sikt med något minskade kostnader för antagningen till utbildningslinjer, främst genom förenklade regler för tillgodoräknande av arbetslivserfarenhet. På något längre sikt kan de direkta antagningskostnaderna komma att öka som ett resultat av ett ökat utnyttjande av regler som är anpassade till olika utbildningslinjer. Ett införande av linjespecifika urvalsinstrument bör emellertid ses som en kvalitetsåtgärd för resp. utbildning och kostnaderna måste därför vägas mot kostnaderna för andra ändamål för berörda utbildningslinjer.

Våra förslag till regler för antagningen till enstaka kurser innebär en stor lokal frihet att besluta om den närmare utformningen av urvalsreglerna och därmed också att påverka vad antagningen faktiskt kommer att kosta. Urvalsmetoder som tar hänsyn till olika kursers syfte och där de sökandes studieförutsättningar vägs in på ett annat sätt än i dag ser vi som kvalitativa förbättringar som kommer högskolan till godo, även om de direkta antagningskostnaderna torde öka genom ett mera differentierat system.

Remissammanställning

Remissinstanser och sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1985:57) Tillträde till högskolan jämte rapport (SOU 1985:59) Prov för urval till högskolan.

1 Remissinstanserna

Över betänkandet (1985:57) Tillträde till högskolan jämte rapport (SOU 1985:59) Prov för urval till högskolan har efter remiss yttranden avgivits av datainspektionen, värnpliktsverket (VPV), socialstyrelsen (SoS), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), besvärsnämnden för högskoleutbildning (BNH), centrala studiestödsnämnden (CSN), skolöverstyrelsen (SÖ), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), statistiska centralbyrån (SCB), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), Sveriges lantbruksuniversitet, Handels-högskolan i Stockholm, Stiftelsen Stora Sköndal, kommunerna i Alingsås, Avesta, Bollnäs, Botkyrka, Bräcke, Eksjö, på Gotland, i Göteborg, Hagfors, Helsingborg, Karlstad, Malmö, Mora, Skellefteå, Stockholm, Södertälje och Uppsala, Kungl. Vetenskapsakademien (KVA), Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Handikapporganisationernas centralkommitté (HCK), Elevorganisationen i Sverige, Riksföreningen Sverigekontakt, Rörelse-folkhögskolornas intresseorganisation, Samarbetsorganisationen för Sveriges vuxenstuderande, Svenska utlandsskolors förening, Sveriges folkhögskoleelevers förbund (SFEF), Sveriges förenade studentkårer (SFS), Sveriges sjuksköterskeelevers förbund (SSEF), Utlandssvenskarnas förening, Riksförbundet Hem och Skola, Centerns ungdomsförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Kommunistisk ungdom, Moderata ungdomsförbundet och Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund.

UHÄ har bifogat yttranden från regionstyrelserna för högskolan, från högskoleenheterna samt från landstingens utbildningsnämnder.

Yttranden har dessutom kommit in från försvarets skolnämnd, Sveriges Civilingenjörsförbund, Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund, Telefonaktiebolaget L M Eriksson, Centerns Högskoleförbund, Sveriges Industriförbund, Liberala Studentförbundet, Svenska Föreningen för Studie- och Yrkesvägledning, De Handikappades Riksförbund och Överbefälhavaren.

Därutöver har synpunkter lämnats av ett stort antal folkhögskolor samt av andra organisationer och föreningar samt enskilda.

Merparten av remissinstanserna delar utredningens synsätt och instämmer i de allmänna utgångspunkterna, liksom i de föreslagna principerna för ett nytt tillträdessystem. UHÄ framhåller att det flexibla tillträdessystem som utredningen föreslår ger möjlighet till fortlöpande förändringar och en anpassning till utvecklingen.

Universitet och högskolor är i allmänhet positiva till utredningens förslag. Man välkomnar framför allt den ökade möjligheten till lokal medverkan vid antagningen. *Universiteten i Uppsala och Göteborg* är dock kritiska till förslagen. Universitetet i Uppsala ställer sig frågande till om de föreslagna förändringarna är tillräckligt genomarbetade och genomgripande för att svara mot de krav som 1990-talet kommer att ställa på den högre utbildningen i fråga om både behov av högskoleutbildning och gymnasieskolans utformning och dimensionering. Universitetet anser vidare att mycket skulle vinnas om förslaget underkastades en grundlig överarbetning även om detta skulle leda till att reformen måste genomföras senare.

LO beklagar att utredningens direktiv inte gjort det möjligt att koppla tillträdesfrågorna till det framtida behovet av högskoleutbildning och dess dimensionering. LO anser att det är hög tid att göra en grundlig översyn och analys av hela utbildningssystemet.

RRV anser att utredningens förslag innebär en klar förenkling jämfört med nuvarande antagningssystem. Det ökade inslaget av decentralisering skapar förutsättningar för en förbättrad anpassning till lokala förhållanden.

Utredningen har enligt SFS i stort sett lyckats ge sitt förslag till antagningssystem de egenskaper SFS anser att ett sådant ska ha, nämligen stabilitet, enkelhet och lättöverskådlighet samt flexibilitet och anknytning till svensk rättvisetradition.

TCO anser att en reformering av tillträdesreglerna bör ske med utgångspunkt i de mål som sattes upp i samband med högskolereformen. Det innebär bl. a. att den högre utbildningen skall bidra till en ökad social jämlikhet och jämställdhet mellan kvinnor och män. TCO vill dock, liksom SACO/SR, markera att en jämnare social rekrytering till högskolan aldrig får uppnås på bekostnad av tillräckliga förkunskaper och en god kunskapsbakgrund hos alla studerande.

Bräcke och Skellefteå kommuner pekar på de regionala olikheter som finns för rekrytering till högskolan. De önskar en analys för att utröna om tillträdesreglerna kan utformas så att den ojämna sociala rekryteringen som har med regionala skillnader att göra, i någon mån utjämnas.

Malmö kommun framhåller det viktiga i att tillträdesreglerna ger goda styrsignaler till gymnasieskolan och dess elever, dvs. signaler som inte uppmuntrar till taktiska val eller satsningar på för kommande högskolestudier mindre väsentliga ämnen. Tillträdesreglerna bör vara så utformade att de stimulerar till bästa möjliga förberedelse för de planerade högskolestudierna.

UHÄ påpekar med hänvisning till förslaget om den framtida gymnasiala yrkesutbildningen (ÖGY) att det hade varit en fördel om man haft god kännedom om utvecklingen inom gymnasieskolan innan beslut tas om

tillträdesreglerna för högskolan. Flera remissinstanser understryker vikten av samordning med ÖGY-förslaget.

SÖ erinrar om behovet av att betygsfrågorna i ungdomsskolan och vuxenutbildningen blir föremål för allsidig utredning och parlamentariskt ställningstagande. Även UHÄ påtalar det önskvärda i att betygssystemet snarast blir föremål för utredning och anser det angeläget att finna ett system som är mera kunskapsrelaterat än det nuvarande.

Elevorganisationen, SSEF, SFEF, Folkpartiets ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdom och Kommunistisk ungdom beklagar att utredningen inte fick tillfälle att utreda en betygsfri antagning till högskolan.

3 Behörighet

3.1 Principiella synpunkter på behörighet till högskolestudier

Det stora flertalet av remissinstanserna instämmer i utredningens uppfattning att behörighetskraven bör sättas på en sådan nivå att alla antagna har goda förutsättningar att fullfölja studierna. Många delar utredningens uppfattning att det är principiellt fel att genom för låga förkunskapskrav förespegla de studerande att de har goda möjligheter att klara en utbildning.

CSN påpekar att nämnden – genom studiemedelsnämndernas verksamhet – har uppmärksammat att studieavbrott och studieförseningar ofta har sin grund i bristande förkunskaper, även om också andra förhållanden inverkar, som t. ex. ekonomiska svårigheter.

SÖ delar utredningens uppfattning att behörighetskraven i många fall behöver höjas för att en tillfredsställande kvalitet på utbildningen skall kunna upprätthållas, men framför allt för att studieavbrott skall kunna undvikas. SÖ betonar vidare behovet av omsorg om de studerande inom högskolans utbildningar i syfte att öka deras möjligheter att också slutföra studierna. Insatser av pedagogisk och metodisk karaktär inom högskolan kan exempelvis vara befogade.

3.2 Allmän behörighet

Flera remissinstanser framhåller att de är positiva till att på längre sikt kräva genomgången treårig gymnasielinje för allmän behörighet till högskolan, men ställer sig ändå bakom utredningens förslag då det anses viktigt att se till att de tvååriga gymnasielinjerna inte blir återvändsgränder.

AMS framhåller att det knappast finns något behov av att ändra kraven för allmän behörighet då man genom de särskilda behörighetskraven har ganska stora möjligheter att variera förkunskapskraven till olika utbildningar.

IVA anser att det för framgångsrika civilingenjörstudier är betydelsefullt med en treårig studieförberedande gymnasieutbildning. Även *Handelshögskolan i Stockholm* anser att man borde kräva treårigt gymnasium

för tillträde till många linjer inom högskolan. Samma syfte kan dock i huvudsak uppnås genom att höja kraven för särskild behörighet.

SoS hänvisar till det förslag om förlängning till tre år av gymnasieskolans yrkesinriktade linjer som just remissbehandlats, och förordar därför att ställningstagande till frågan om allmän behörighet till högskolestudier görs i anslutning till att detta förslag behandlas.

Moderata ungdomsförbundet anser att två allmänna behörighetsnivåer bör fastställas: en där det krävs minst treårig gymnasieskola och en där minst tvåårig gymnasieskola krävs.

SACO/SR föreslår – förutom att det skall krävas genomgången treårig gymnasielinje för tillträde till merparten av högskolans linjer – att det för behörighet bör krävas ett lägsta medelbetyg om 3,0 på avgångsbetyget från gymnasieskolan. *SACO/SR* föreslår vidare att det inrättas ett kombinerat studielämplighets- och kunskapsprov som kan fungera både som behörighets- och urvalsinstrument.

Sveriges lantbruksuniversitet förordar att de två behörighetsbegreppen ersätts av ett enda, baserat på analyser av vilka förkunskaper som utgör en lämplig grund för enskilda utbildningar eller grupper av utbildningar.

UHÄ och Universitetet i Uppsala föreslår att kravet på fyra års yrkesverksamhet vid sidan av ålderskravet för 25:4-or skall tas bort. Reglerna och tillämpningen av dessa i praxis är sådana att flertalet sökande som uppnått 25 års ålder även uppfyller kravet på yrkesverksamhet.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund anser att krav på ett års arbetslivserfarenhet borde införas som allmänt behörighetskrav.

3.3 Svenska och engelska för allmän behörighet

Att kraven för allmän behörighet i svenska och engelska skall skärpas till att avse betyget 3 från tvåårig linje i gymnasieskolan tillstyrks av många.

Universitetet i Uppsala uttrycker förståelse för höjningen men säger sig liksom *universitetet i Umeå* sakna en analys av vilken effekt detta kan få för tillströmningen till högskolan.

LO är tväksam till kravet på betyget 3 i svenska och engelska och anser att gymnasieskolan och motsvarande utbildningar skall ge alla sådana förkunskaper att de kan tillgodogöra sig högskoleutbildning. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* och *Elevorganisationen* är kritiska till förslaget och anser att åtgärder syftande till att förbättra gymnasieskolans undervisning skulle vara ett betydligt effektivare sätt att lösa problemet med bristande språkfärdigheter.

Elevorganisationen och utbildningsnämnden i Uppsala läns landsting påpekar att utredningens förslag kommer att leda till att ca trettio procent av eleverna på de tvååriga linjerna inte kommer att vara behöriga till högskolan oavsett kunskaperna i de aktuella ämnena eftersom betygssystemet är relativt. *Sveriges lantbruksuniversitet* anser att ett generellt krav på betyget 3 i svenska och engelska rimmar illa med det relativa betygssystemet som automatiskt kommer att obehörighetsförklara en betydande del av gymnasieeleverna. Enligt universitetet bör detta dock snarare föranleda

en omprövning av det relativa betygssystemet än en omprövning av utredningens förslag.

Centerns ungdomsförbund anser att en mer rättvis bedömning skulle uppnås om alla sökande till högskolan fick genomgå ett allmänt behörighetsprov i svenska och engelska.

TCO avvisar kravet vad gäller engelska och framhåller att engelsk kurslitteratur förekommer i varierande grad. För de utbildningar där de studerande behöver goda kunskaper i engelska bör detta återspeglas i de särskilda behörighetskraven.

SÖ avstyrker förslaget att *UHÄ* skall få avgöra vilken betygsnivå på de treåriga linjerna som skall anses motsvara lägst betyget 3 på de tvååriga linjerna.

3.4 Särskild behörighet

Många remissinstanser tillstyrker utredningens förslag om höjning av förkunskapskraven i enlighet med utredningens principiella uttalanden om vikten av höjd kunskapsnivå. Förslaget om krav på betyget 3 i vart och ett av de ämnen som krävs för särskild behörighet tillstyrks i allmänhet. Många remissinstanser manar emellertid till en viss försiktighet. *UHÄ* delar utredningens uppfattning att det är väsentligt att förkunskapernas betydelse för olika utbildningslinjer fortlöpande utvärderas och att resultaten vid behov föranleder förändringar. Vidare anser *UHÄ* att det kan vara motiverat att för vissa utbildningslinjer införa särskilda behörighetskrav i svenska och engelska. Å andra sidan får krav på särskilda förkunskaper inte införas i sådan utsträckning att kompletteringsbehoven för sökande från de tvååriga linjerna blir oöverstigliga. Detta kan medföra rekryteringsproblem till vissa linjer och samtidigt negativt påverka den sociala sammansättningen av de studerande.

Landstingsförbundet påpekar att en höjning till krav på tre årskurser i flera ämnen skulle medföra långtgående krav på kompletteringar för dem som gått gymnasieskolans vårdlinje.

SÖ anser att variationen när det gäller de särskilda förkunskapskraven måste vara betydande eftersom högskolan uppvisar en mängd utbildningar med olika inriktningar och av skiftande längd. Varje sådant krav får dock uppställas först efter en noggrann prövning och motsvara ett för utbildningen reellt behov. *TCO* framhåller att kraven måste vara välmotiverade och prövas särskilt för varje utbildning.

Eleveorganisationen, *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* och *Centerns ungdomsförbund* betonar vikten av att kraven på särskild behörighet ej får sättas så högt att de får formen av en sorts urvalsgrund.

Möjligheten att väga in krav betingade av kommande yrkesverksamhet mottas positivt av alla remissinstanser som yttrat sig i denna fråga.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och *Stockholms kommun* anser – till skillnad från utredningen – att arbetslivserfarenhet i allmänhet i större utsträckning än för närvarande bör användas som ett särskilt behörighetskrav.

SoS menar att det för vissa studier kan finnas behov av arbetslivserfa-

renhet eller särskild yrkeslivserfarenhet. Också krav på viss minimi- resp. maximiålder (för exempelvis sociala linjen resp. läkarlinjen) bör kunna ställas. Vidare behöver studerande i viss högskoleutbildning (t. ex. logopedlinjen) ha normal hörsel. Särskilda sådana "fysiska" krav behöver därför uppfyllas före tillträdet till utbildningen. SoS anser även att lämpligheten för kommande yrkesverksamhet inom socialsektorn bör beaktas och föreslår att instrument för prövning av de sökandes lämplighet utvecklas.

Karolinska institutet och flera av *landstingens utbildningsnämnder* ställer sig positiva till förslaget om möjligheten att ställa krav på fysiska färdigheter för linjer inom vårdområdet.

HCK anser att eventuella krav på fysiska förutsättningar skall provas restriktivt och att det är viktigt att här vara flexibel och framför allt se möjligheter i stället för hinder.

Malmö kommun anser att man i stället för att skapa restriktiva och detaljerade krav på fysiska förutsättningar etc. bör lita till god information (medicinsk syo m. m.) om vilka krav som utbildningen och den kommande yrkesverksamheten ställer.

3.5 Självpövningsrätt

UHÄ, *SFS* och *SACO/SR* anser tillika med flertalet högskoleenheter som uttalat sig i frågan att självprövningsrätt inte alls bör finnas vid antagning till högskoleutbildning. Den nuvarande självprövningsrätten bör således helt tas bort. Enligt *UHÄ:s* mening bör samma krav på dokumentation gälla för alla sökande till samma kurs.

SFS framhåller att självprövningsrätten strider mot elementära rättvisepprinciper och att den bör avskaffas. Enligt *SFS* har det visat sig att självprövningen ofta leder till att de sökande överskattar sina förkunskaper.

LO kan inte godta utredningens förslag att antagningsmyndigheten skall besluta om när självprövningsrätten skall få tillämpas.

TCO anser att självprövningsrätt bör vara huvudregel för 25:4 behöriq eftersom det ofta handlar om att tillgodose fortbildnings- och vidareutbildningsbehov. Antagningsmyndigheten bör därutöver kunna besluta om ett utvidgande av självprövningsrätten till att omfatta även andra grupper.

4 Urval till utbildningslinjer

4.1 Allmänt

De flesta remissinstanser ställer sig positiva till de allmänna principer för urval som föreslås av utredningen och tillstyrker huvuddragen i urvalssystemet med betyg, prov och fri prövning framför allt med hänvisning till att utredningens förslag innebär en förenkling jämfört med nuvarande system.

Också bland högskolemyndigheterna finns en bred uppslutning kring utredningens huvudprinciper för urval. *Universitetet i Uppsala* avstyrker dock genomförande av det urvalssystem som utredningen föreslår och menar bl. a. att förslaget är för vagt och oprecist.

Handelshögskolan är negativ till provurvalet och anser att betygsurvalet bör vara huvudprincipen. *Handelshögskolan* anser att det kan finnas anledning att använda högskoleprovet när flera sökande har små skillnader i betygspoäng.

LO, Elevorganisationen, Folkpartiets ungdomsförbund, Centerns ungdomsförbund och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* förespråkar — i varje fall på sikt — en antagning som bygger enbart på prov och fri prövning. *LO* och *Folkpartiets ungdomsförbund* menar att urvalet borde kunna slopas till flertalet utbildningar. *Kommunistisk ungdom* anser att urvalsgrunderna skall vara arbetslivserfarenhet, kötid, intresse och intyg från genomgången utbildning.

Beträffande fördelningen av platser mellan betygsurval och provurval tillstyrker många remissinstanser utredningens förslag.

SAF avvisar förslaget om intervaller och förordar en viss försiktighet vid användningen av högskoleprovet. *SAF* anser att en lämplig balans mellan de olika grupperna bör åstadkommas först efter en försöksperiod. Flera högskoleenheter föreslår att betygsgruppen tilldelas en större andel av platserna än provgruppen. *Universiteten i Stockholm och Uppsala, tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola, Sveriges lantbruksuniversitet, Handelshögskolan, IVA* och *SACO/SR* förordar att 2/3 eller mer av det totala antalet platser tillsätts i betygsurvalet.

LO och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser det däremot viktigt att så stor andel som möjligt av platserna tillsätts i provurvalet och förordar att minst 50 % av platserna tillsätts på detta sätt. De framhåller att det finns risk för att sökandegrupper som av olika skäl inte kan antas i betygsgruppen, t. ex. sökande från folkhögskola, utestängs om antalet platser i provurvalsgruppen blir för litet.

4.2 Betygsurval

Det stora flertalet remissinstanser tillstyrker utredningens förslag beträffande betygsurvalet.

UHÄ påpekar att de förändringar av gymnasieskolan som kan bli resultatet av bl. a. förslagen av ÖGY kan komma att innebära ändrade förutsättningar att entydigt dela upp gymnasieskolans utbildningar med utgångspunkt i deras totala längd.

Universitetet i Göteborg, SSEF, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och *Kommunistisk ungdom* anser att arbetslivserfarenhet skall tillgodoräknas även i betygsurvalet.

Universitetet i Umeå förordar att betygens giltighet begränsas till sju år eftersom denna tid bör vara tillräcklig för att det stora flertalet sökande med goda betyg skall kunna utnyttja dem för tillträde till högskolan. *Elevorganisationen, Folkpartiets ungdomsförbund* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* framför liknande synpunkter och anser att betygens giltighetstid bör begränsas.

Utlandssvenskarnas förening föreslår att utlandssvenska elever bereds möjlighet att antas i betygsurvalet i konkurrens med elever från svenskt gymnasium.

Merparten av remissinstanserna stöder utredningens förslag att samtliga obligatoriska ämnen i avgångsbetyget medräknas vid uträkning av betygsmedelvärdet. Majoriteten är också positiva till att de två lägsta betygen bör få räknas bort – dock inte betyg i svenska, engelska, matematik och särskilda behörighetsämnen. Många anser att nuvarande regler även fortsättningsvis skall gälla för betyget i idrott, dvs. att idrottsbetyget räknas bort om det sänker medelbetyget. Även flera högskoleenheter har denna uppfattning.

Beträffande betyg som kompletterats för behörighet samt betyg i frivilligt ämne som krävs för behörighet instämmer flera remissinstanser i utredningens förslag.

UHÄ förordar av förenklingsskäl att varken kompletteringsbetyg eller betyg i frivilligt ämne skall påverka betygsmedelvärdet, samt att inget betyg – förutom idrottsbetyget – får strykas. *SÖ* menar däremot att kompletteringsämne skall kunna både höja och sänka medelbetyget.

Landstingsförbundet, SACO/SR, SFS, Elevorganisationen och *Moderata ungdomsförbundet* anser att kompletteringsbetyg och betyg i frivilligt ämne skall kunna både höja och sänka betygsmedelvärdet.

Bland högskoleenheterna är remissopinionen delad när det gäller förslaget om viktning. De högskoleenheter som företräder de teknisk-naturvetenskapliga utbildningarna är positiva till att viktning införs medan det hos andra råder tveksamhet till förslaget. Medan *CTH* "med stor tillfredsställelse hälsar införande av viktning" menar *universitetet i Lund* att "i en tid då samspelet mellan humaniora, samhällsvetenskap, naturvetenskap och teknik alltmer betonas, känns det lite främmande att införa ett system som kan befaras verka i motsatt riktning".

UHÄ tillstyrker den modell för viktning som utredningen föreslår men påpekar att viktning endast bör få ske till sådana utbildningar där en ökning av betygsprognosvärde kan påvisas.

AMS, Landstingsförbundet, Riksförbundet Hem och Skola, SFS, Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, högskolan i Växjö, regionstyrelsen för Stockholms högskoleregion samt utbildningsnämnderna i *Kristianstads, Västerbottens och Östergötlands läns landsting* framför att restriktivitet bör iakttas beträffande viktning och att åtgärden måste genomföras med största omsorg.

Sveriges lantbruksuniversitet, SÖ och *SACO/SR* föreslår en annan modell för viktning där hänsyn tas till resp. ämnes timtal i gymnasieskolan. Även *universitetet i Uppsala* framför liknande tankar.

TCO, LO, SFEF, Elevorganisationen, Centerns ungdomsförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och *Kommunistisk ungdom* liksom flera högskoleenheter och utbildningsnämnderna inom flera landsting avvisar utredningens förslag om viktning. Man pekar främst på att det kommer att påverka gymnasieutbildningen negativt. Eleverna måste redan före eller i början av gymnasietiden bestämma vilken högskoleutbildning de vill söka, för att under gymnasietiden kunna satsa på rätt ämnen menar man. Remissinstanserna framför också oro för att kunskaperna i samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnen kommer att bli lidande, och att betyghshetsen i vissa fall kan bli ännu mera uttalad.

Merparten av remissinstanserna tillstyrker att provurvalet bör ge sökande utan betyg från gymnasieskolan en möjlighet att bli antagna och fungera som en andra chans för sökande med betyg från gymnasieskolan.

Bland högskolemyndigheterna finns en bred uppslutning kring principerna för provurvalet. *Universitetet i Uppsala* och *universitetet i Göteborg* är dock tveksamma till om provet kan ge studerande från gymnasieskolan en "andra chans" beroende på dess sammanvägning med arbetslivserfarenheten och poängberäkningen för denna.

Merparten av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag beträffande poängberäkning, provresultatets giltighet och förslaget att provet får genomgå ett obegränsat antal gånger.

Bland remissinstanserna kan man utläsa en viss tveksamhet till högskoleprovets nuvarande utformning. Flertalet menar att det kan användas som en utgångspunkt för ett nytt prov som mäter studielämplighet i allmänhet. Några remissinstanser pekar också på vikten av att provet utformas på ett sådant sätt att resultatet inte påverkas av kön, ålder, social eller kulturell bakgrund. Bl. a. från högskolemyndigheterna poängteras vikten av att högskoleprovets utformning, utveckling och prognosvärde förtjänande följs upp.

Många remissinstanser anser att provet bör delas upp i en allmän och specifik del för resp. utbildning eller sektor. *SoS* och *Malmö kommun* föreslår att ett lämplighetsprov för vissa utbildningar, t. ex. sociala utbildningar samt lärarutbildningar, införs.

4.4 Arbetslivserfarenhet

Merparten av remissinstanserna är positiva till att arbetslivserfarenhet även i fortsättningen skall ge poäng vid urvalet.

SACO/SR, *KVA*, *SAF*, *Civilingenjörsförbundet*, *Moderata ungdomsförbundet* samt bland högskolemyndigheterna *universitetet i Lund* och *universitetet i Umeå* avstyrker förslaget.

SACO/SR anser att arbetslivserfarenhet inte längre behövs som urvalsinstrument. Den betydelse arbetslivserfarenheten tidigare hade för äldre personer som en signal att högskolan är tillgänglig även för dem behövs inte längre. Ungdomar arbetar numera i mycket stor utsträckning redan under gymnasietiden samt i olika långa perioder mellan gymnasieskola och högskola.

SAF menar att poängen för de första 15 månaderna i princip enbart handlar om att ett år skall ha förflutit mellan de avslutade gymnasiestudierna och ansökan. Beträffande sjuårsgränsen kan poängtillskottet endast motiveras av att man vill ge kompensation åt i högskolan underrepresenterade grupper. *SAF* anser att detta inte är urvalsreglernas uppgift och att poängtillskottet sätter urvalsreglerna ur spel.

LO och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser att arbetslivserfarenhet i första hand skall användas som ett behörighetskrav. Så

länge inte arbetslivserfarenhet i någon större omfattning krävs för behörighet till högskolan bör den användas som ett urvalsinstrument.

Förslaget att arbetslivserfarenhet skall tillgodoräknas endast i provurvalet mottas positivt av många remissinstanser. *SSEF, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Kommunistisk ungdom*, liksom *universitetet i Göteborg* menar dock att arbetslivserfarenhet skall kunna tillgodoräknas även tillsammans med betyg.

Många remissinstanser som är positiva till att arbetslivserfarenhet skall ge poäng vid urvalet har synpunkter på förslaget om poängberäkning.

UHÄ, universitetet i Uppsala, universitetet i Umeå och AMS anser att poäng för den kortare perioden bör slopas med hänvisning till att den föreslagna karenstiden på ett år för tillgodoräknande av provet vid urval, gör det obehövt med ytterligare incitament för att stimulera till ett kortare studieuppehåll. Härigenom uppnås också en avsevärd förenkling av regelsystemet, samtidigt som besparingar av antagningsverksamheten möjliggörs.

AMS påpekar att möjligheterna för ungdomar att få arbete kan variera på olika orter och att arbetslivspoängen kan försvåra möjligheterna för ungdomar på orter med dålig arbetsmarknad att hävda sig i konkurrensen.

Alternativ till den lägre gränsen föreslås av några remissinstanser med hänvisning till att endast ett års studieuppehåll skall ge utdelning i arbetslivspoäng. *Chalmers tekniska högskola* föreslår nio månader, *IVA och Riksförbundet Hem och Skola*, föreslår tio månader medan *universitetet i Linköping, högskolan i Växjö, SFS och Centerns ungdomsförbund* förespråkar tolv månader som lägsta gräns.

Även *Sveriges lantbruksuniversitet och universitetet i Göteborg* förordar att poäng ges endast efter en längre tids arbetslivserfarenhet men anser att sju år är ett för högt gränsvärde och föreslår att gränsen sätts till tre år.

UHÄ, Handelshögskolan i Stockholm, universitetet i Uppsala, universitetet i Linköping, Chalmers tekniska högskola och högskolan i Karlstad föreslår ett minskat inflytande för arbetslivserfarenhet genom lägre poäng.

4.5 Den fria provningen

Merparten av remissinstanserna är positiva till den fria provningen. Man pekar främst på att handikappade, invandrare, sökande med relevant arbetslivserfarenhet m. m. här ges en större möjlighet till tillträde till högskolan.

Bland högskolemyndigheterna finns en bred majoritet för en fri provning som komplement till de formella bestämmelserna.

Flera remissinstanser är positiva till utredningens förslag om tillgodoräknande av särskilt relevant arbetslivserfarenhet vid den fria provningen.

Universitetet i Umeå avstyrker utredningens förslag om fri provning och hänvisar till att de administrativa konsekvenserna av lokal medverkan inte belysts tillräckligt. Flera högskoleenheter förutser problem av administrativ art vid den fria provningen. Andra framhåller vikten av att rättssäkerhetsgarantier finns.

SÖ, AMS, Sveriges lantbruksuniversitet, KVA, SFS och Sveriges so-

cialdemokratiska ungdomsförbund varnar för risken för subjektivitet och missbruk, samt pekar också på vikten av att utbildningsmyndigheterna informerar sökande om vilka huvudriktlinjer som gäller för att antagning genom fri provning skall bli aktuell.

UHÄ menar att det finns anledning att skilja på antagningen av en väl definierad och relativt stor grupp som sökande med utländsk förutbildning, och den i verklig mening fria provningen av enstaka sökande med exceptionella meriter.

Flertalet remissinstanser är positiva till utredningens förslag beträffande sökande med utländsk förutbildning.

SAF och *Utlandssvenskarnas förening* tar avstånd från utredningens förslag då det gäller svenska ungdomar som fullföljt sin gymnasieutbildning utomlands. De framför två alternativa förslag, dels ett system där de utlandssvenska eleverna konkurrerar som en egen undergrupp i betygssurvalet, dels ett system där de får utgöra en egen grupp inom den fria provningen.

Flertalet remissinstanser ansluter sig till utredningens förslag att högst 15% av platserna tillsätts genom fri provning. Bland högskolemyndigheterna är bl. a. *tekniska högskolan i Stockholm* och *universitetet i Uppsala* kritiska och förordar att gränsen sätts lägre, 5% resp. 10%. Även *handels-högskolan i Stockholm*, *Sveriges lantbruksuniversitet*, *AMS*, *IVA*, *SFS* och *Moderata ungdomsförbundet* anser att 15% är en för hög andel. Man pekar bl. a. på risken att godtyckliga regler kan komma att användas för en del av denna antagning.

Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, *karolinska institutet* och *utbildningsnämnden i Västmanlands läns landsting* föreslår att gränsen sätts högre, 20% resp. 30%.

4.6 Sökande med behörighet från folkhögskola

Många av remissinstanserna är negativa till utredningens förslag om att den särskilda kvotgruppen för sökande från folkhögskola avskaffas.

Yttranden har inkommit från lärare och elever vid en mängd folkhögskolor där man uttrycker sin oro över att en möjlighet för folkhögskoleeleverna att antas till högskolan nu försvinner. Även en majoritet av landstingens utbildningsnämnder är negativa till att kvotgruppen tas bort.

SÖ avstyrker utredningens förslag och anser att folkhögskolans elever skall kunna antas på grundval av såväl studieomdöme som prov och fri provning. Folkhögskolans elever bör antas inom betygssurvalet genom att tilldelas platser i förhållande till antalet sökande. *SÖ* anser inte minst med hänsyn till högskolans sociala rekrytering att folkhögskolans elever inte ska komma i ett mindre gynnsamt läge än andra vuxenstuderande.

SFEF och *Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation* menar att det är oacceptabelt att folkhögskoleeleverna endast kan söka i en kvotgrupp medan gymnasie- och komvuxeleverna får två chanser.

Elevorganisationen anser, liksom *TCO*, att en viss andel av platserna i provurvalet bör tilldelas folkhögskoleeleverna. Det innebär att dessa sökande kan konkurrera i två urvalsgrupper inom ramen för provurvalet.

UHÄ menar att man i första hand bör välja den lösning som utredningen föreslår. Om statsmakterna trots allt anser att folkhögskolan bör bedömas i en egen kvotgrupp bör detta ske i en undergrupp inom betygsurvalet.

4.7 Snedfördelning mellan män och kvinnor i högskolan, urval vid lika poängtal

Merparten av remissinstanserna avvisar liksom utredningen könskvotering som generell metod. Många menar att den sneda könsfördelningen inom högskolan inte löses genom förändrade antagningsregler, utan att insatser måste sättas in långt tidigare.

Flertalet remissinstanser stöder dock utredningens förslag om företräde för underrepresenterat kön vid lika poängtal.

TCO föreslår att tilläggspoäng införs för underrepresenterat kön vid urval till längre tekniska utbildningar.

UHÄ anser att vid lika poängtal bör i första hand företräde ges åt underrepresenterat kön. Därefter bör den prioritet som den sökande givit alternativet avgöra och i sista hand bör lottning tillgripas.

4.8 Varierade urvalsregler på kort och lång sikt

Utredningens förslag välkomnas av de flesta remissinstanserna. Man är framför allt positiv till att använda speciella prov och intervjuer som är linje- eller sektorsanpassade.

UHÄ framhåller värdet av att gemensamma regler gäller för flertalet utbildningar i högskolan, men tillstyrker dock en successiv utveckling där man i mindre skala prövar alternativa instrument.

SoS anser det vara viktigt att utbildningsmyndigheterna tar fasta på detta förslag och utvecklar nya urvalsinstrument för olika utbildningslinjer, som förbereder för yrkesverksamhet inom socialsektorn.

Universitetet i Uppsala avstyrker den angivna "utvecklingspotentialen" omfattande 1/3 av platserna på en linje i landet. Universitetet menar dock att det i många fall finns goda skäl att genomföra försöksprojekt med andra urvalsmodeller, men sådana projekt bör beslutas av regering och riksdag i varje särskilt fall.

Landstingsförbundet anser att man bör iaktta en viss återhållsamhet med alltför många olika försök samtidigt och pekar på vikten av att försöksverksamheten noggrant utvärderas.

5 Urval till enstaka kurser

5.1 Allmänt

Högskoleenheterna är i allmänhet positiva till minskad lottning, förenklad antagning samt till utökad företrädesantagning. Även möjligheterna till utökad lokalt inflytande över urvalsreglerna samt utökad medverkan av institutioner och linjenämnder i utformningen av regelsystemet och i genomförandet av antagningen tillstyrks i stort av högskoleenheterna.

Däremot har många synpunkter på förslaget till nya urvalskriterier framförts från högskoleenheternas sida. Många är tveksamma eller kritiska mot konsekvenserna av utredningens förslag till indelning i urvalsgrunder och därmed sammanhängande förslag.

Förslaget att ersätta urvalsförfarandet med ett enkelt registreringsförfarande för alla kurser som erfarenhetsmässigt inte bedöms få fler sökande än kursplatser tillstyrks av UHÄ, SÖ, AMS, TCO, SACO/SR, SFS och Moderata ungdomsförbundet.

5.2 Urvalskriterier

De flesta högskoleenheter accepterar (med vissa lokala tillämpningar) förslaget att olika urvalskriterier används för olika kurser beroende på kursens huvudsakliga syfte. Många är dock tveksamma till möjligheten att praktiskt använda kriterierna. Svårigheten att särskilja kurser efter syften poängteras samtidigt som informationsproblem och kostnadsökningar befaras av högskoleenheterna.

SACO/SR ställer sig bakom de grundläggande principerna med olika urvalskriterier.

UHÄ finner den uppdelning i urvalskriterier som utredningen presenterat i förslaget till förordning i huvudsak adekvat. Med hänsyn till svårigheten att entydigt indela kurser beroende på deras syfte är UHÄ dock tveksam till att i förordning reglera vilka urvalskriterier som skall tillämpas. UHÄ föreslår därför att fastställande av detaljerade urvalsregler till enstaka kurser helt överlämnas till högskoleenheterna. För att ändå åstadkomma en viss styrning bör statsmakterna uttala en viljeinriktning beträffande vilka hänsyn som bör tas vid urval. Det ankommer sedan på antagningsmyndigheten att fastställa de exakta kriterierna och hur dessa skall användas.

Landstingsförbundet är mycket tveksam till förslaget om urval till enstaka kurser och anser rent allmänt att förslagen innebär ett avsteg från den vägledande principen att det nya tillträdessystemet skall vara enklare och mer flexibelt. Enligt Landstingsförbundets uppfattning kommer en indelning av de enstaka kurserna utifrån syftet med kurserna att leda till ett både dyrare och betydligt mer svåradministrerat system.

SFS tillika med FPU anser att alla behöriga sökande till enstaka kurs bör antas. SFS menar att denna fria sektor sannolikt är billigare och enklare att genomföra än utredningens komplicerade förslag till urvalsregler. Om spärrar ändå måste införas anser SFS att urval skall ske enligt beslut av antagningsmyndigheten utifrån kursens syfte. Antagningsmyndigheten bör då få stor frihet att själv utforma urvalsreglerna.

Södertälje kommun – som tillstyrker utredningens förslag – föreslår även att s. k. lokal förtur skall tillämpas, dvs. att sökande från den ort eller den region där kursen är förlagd skall antas före andra sökande.

Utredningens förslag att antagningen till enstaka kurser bör vara lokal och att högskolestyrelsen (motsv.) bör få besluta när och i vilken omfattning urvalsprinciperna skall utnyttjas tillstyrks uttryckligen av SÖ, Eksjö och Gotlands kommuner samt av TCO.

TCO vill särskilt markera linjenämndernas roll i fråga om avgörandet av olika kursers huvudsakliga syfte. Linjenämnderna och i förekommande fall även den lokala antagningsnämnden förutsätts få inflytande över vilka kriterier som skall utgöra riktlinjer för antagning genom fri provning.

6 Besvär

Ingen remissinstans motsätter sig förslaget att behörighetsbedömning i samband med eller vid sidan av antagning även fortsättningsvis skall kunna överklagas.

Däremot redovisas delade meningar angående utredningens förslag att besvär inte skall kunna föras mot beslut om urval.

UHÄ, Universitetet i Uppsala samt Alingsås och Botkyrka kommuner tillstyrker allmänt utredningens förslag.

UHÄ framhåller att besvärsrätten har betydelse ur rättvis- och rättssäkerhetssynpunkt men kan samtidigt ansluta sig till utredningens uppfattning att det även kan finnas andra garantier för rättssäkerheten, bl. a. den kommande omprövningsskyldigheten för myndigheter. I likhet med universitetet i Uppsala anser UHÄ att huvudskälet till att besvär inte skall få föras mot beslut om urval till linjer och enstaka kurser är införandet av den fria provningen. För att kunna ifrågasätta antagningsmyndighetens beslut skulle besvärinstansen behöva pröva alla som antagits för att göra en jämförelse i ett speciellt fall, något som enligt UHÄ:s mening inte förefaller genomförbart.

BNH, Universitetet i Stockholm, Lund och Göteborg, SFS, SSEF, RHS, Folkpartiets ungdomsförbund och Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund avstyrker förslaget att besvärsrätt inte skall finnas vid urval till linjer.

BNH är mycket kritisk till utredningens förslag och föreslår att besvärsrätten i stället skall utökas, med bl. a. den motiveringen att den föreslagna antagningsordningen i likhet med nuvarande antagningsordning kommer att inrymma en rad värderings- och bedömningsfrågor som kan lämna rum för olika meningar och att man ingalunda kan utgå från att just antagningsmyndigheten alltid fattar det bästa beslutet.

Förslaget att regeringen bör bli besvärinstans och att den särskilda besvärsnämnden skall avskaffas, tillstyrks av UHÄ, Landstingsförbundet, SSEF, TCO och Alingsås kommun. UHÄ betonar särskilt vikten av att regeringen får en direkt återkoppling av erfarenheterna av regeltillämpningen.

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 1988-03-03	2
1 Inledning	2
2 Allmänna utgångspunkter	2
2.1 En tillbakablick	2
2.2 Några principiella utgångspunkter	3
3 Behörighet för högskoleutbildning	5
3.1 Allmän behörighet	6
3.2 Självprövningsrätt	9
4 Särskilda behörighetsvillkor	9
5 Urval till allmänna och lokala utbildningslinjer	10
5.1 Principerna för urvalet	11
5.2 Högskoleprov	13
5.3 Arbetslivserfarenhet	14
5.4 Antagning av studerande på grund av särskilda skäl	15
5.5 Antagning av studerande med utländsk förutbildning	15
5.6 Urvalsreglerna och snedfördelningen mellan män och kvinnor i högskolan	16
5.7 Urval för folkhögskoleelever	16
6 Meritvärdering av betyg	17
7 Särskilda urvalsmetoder	19
8 Urval till fristående kurser m. m.	20
9 Rätt att överklaga beslut	22
10 Kostnader m. m.	22
11 Genomförandefrågor	24
12 Hemställan	24
13 Beslut	24
<i>Bilaga 1</i> Nuvarande behörighetskrav	25
Nuvarande urvalsregler	26
<i>Bilaga 2</i> Sammanfattning av betänkandet (SOU 1985:57) Tillträde till högskolan	31
<i>Bilaga 3</i> Remissammanställning	43

